

**LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
ARHEOLOĢIJAS UN VĒSTURES
PALĪGDISCIPLĪNU KATEDRA**

Beverīnas pilsvietas lokalizācijas problemātika

Kursa darbs

Vēstures studiju
bakalaura programmas
3.kursa students
Edgars ŽĪGURS
Vēst000084

Zinātniskais vadītājs
lektors
A.ŠNĒ

Rīga, 2003.

Satura rādītājs

1. Ievads.....	3.lpp.
2. Nozīmīgāko avotu un literatūras apskats.....	6.lpp.
3. Beverīnas pilsvietas hipotēžu apskats.....	9.lpp.
4. Gaujas labā krasta teritorijas.....	9.lpp.
➤ Burtnieku ezera apkārtnē.....	9.lpp.
➤ Strenču krāces.....	10.lpp.
➤ Valmiera.....	11.lpp.
➤ Cimpēnu pilskalns.....	11.lpp.
➤ Zilais kalns.....	12.lpp.
➤ Vīļumu pilskalns.....	13.lpp.
➤ Vaidavas pilskalns.....	13.lpp.
➤ Akmens krāvumi pie Vaidavas ezera „Oģēnos”.....	14.lpp.
5. Gaujas kreisā krasta teritorijas	15.lpp.
➤ Vijciema Celītkalns.....	15.lpp.
➤ Cērtenes pilskalns.....	15.lpp.
➤ Drusku pilskalns.....	16.lpp.
➤ Trikātas pilskalns.....	17.lpp.
➤ Pekas kalns.....	17.lpp.
➤ Tanīsa kalns.....	18.lpp.
6. Beverīnai atbilstošo pilsvietu plašāks apskats.....	19.lpp.
➤ Vaidavas pilskalns.....	19.lpp.
➤ Argumentu analīze.....	19.lpp.
➤ Galvenie pretargumenti Vaidavas hipotēzei.....	21.lpp.
➤ Pretargumentu analīze.....	22.lpp.
➤ Pekas kalns.....	23.lpp.
➤ Argumentu analīze.....	24.lpp.
➤ Galvenie pretargumenti Pekas kalna hipotēzei.....	26.lpp.
➤ Pretargumentu analīze.....	26.lpp.
➤ Trikātas pilskalns.....	27.lpp.
➤ Argumentu analīze.....	28.lpp.
➤ Galvenie pretargumenti Trikātas hipotēzei.....	30.lpp.
➤ Pretargumentu analīze.....	30.lpp.
➤ Tanīsa kalns.....	32lpp.
➤ Argumentu analīze.....	32.lpp.
➤ Raunas hipotēzes pretargumenti.....	33.lpp.
➤ Pretargumentu analīze.....	33.pp.
➤ Kopsavilkums.....	34.lpp.
➤ Beverīnas hipotēžu verifikācijas tabula.....	35lpp.
7. Nobeigums.....	37.lpp.
8. Izmantotā literatūra un avoti.....	38.lpp.
9.Pielikums.....	42.lpp.

1. Ievads

Viens no samērā plaši pētītajiem un tomēr vēl aizvien neskaidrajiem jautājumiem Latvijas senākajā vēsturē ir Beverīnas pils atrašanās vieta. Šīs pilsvietas meklējumi aizsākās jau 18. gs. vidū, taču līdz pat mūsdienām viennozīmīgas, pilnībā argumentētas atbildes nav.

Latvijas senākos vēstures avotos ziņas par Beverīnas pils atrašanās vietu ir samērā skopas, tāpēc vēsturniekiem šīs Livonijas Indriķa Hronikā minētās vietas noskaidrošana vienmēr sagādājusi plašu darba lauku. Šajā sakarā var tikai piekrist vēsturnieka M. Auna rakstītajam: “Ja neskaita Rīgas izcelsmes un dibināšanas problēmu, tad nevienam citam Latvijas vēsturiskās ģeogrāfijas jautājumam nav ne tik daudz hipotēžu, ne arī kāds tik plaši attainots literatūrā kā Beverīnas meklējumi. Dažubrīd kaislības ap Beverīnas “uziešanu” uzbangojušas tik augstu, ka šis jautājums, šķiet, teju, teju tiks pasludināts par Latvijas vēstures pētniecības pamatuzdevumu. Lai nu paliek pārspilējumi, taču, risinot vēsturiskās ģeogrāfijas problēmas, Beverīna pētniekam vienmēr būs nozīmīga.”[1]¹ Beverīnas meklētāju centieni sakņojas divos aspektos, kuri var tikt pārstāvēti kā atsevišķi viens no otra, tā arī savstarpēji saistīti:

1. Beverīnas mīklas atrisināšana ir saistīta ar svarīgu Latvijas aizvēstures jautājumu precizēšanu.

Pamatoti nosakot Beverīnas pils atrašanās vietu tiktu gūts daudz argumentēts priekšstats par Tālavas vēsturisko ģeogrāfiju, par pilskalnu piemērotību nozīmīgas pils lomai, par senāko ceļu sistēmu Ziemeļvidzemē, kā arī par Tālavas valstiskā veidojuma robežām un attiecībām ar kaimiņu teritorijām.

2. Beverīnas vārda ciešā saistība ar tautas nacionālromantiskiem priekšstatiem. Beverīnas lokalizācijas jautājums bieži ir saistīts ar tautas pašapziņas apliecināšanos, nacionālromantisku un patriotisku skanējumu. Šīs tendences Beverīnas vārds ir saglabājis līdz pat mūsdienām. Īpaši aktuālas šīs nostādnes ir kļuvušas latviešu tautai svarīgos brīžos. Šādi Beverīnas vārda nacionālromantiski uzliesmojumi vērojami gan pirmās Atmodas laikā XIX gs., gan 1918. gada novembra Latvijā, gan otrās Atmodas laikā XX gs. 80.-90. gados.

Beverīnas jautājuma pētnieku vidū domstarpības nerada tas, ka Beverīna meklējama kādreizējās Tālavas zemēs, taču diskusijas izraisa Tālavas zemju robežu noteikšana (būtībā abi šie jautājumi ir savstarpēji cieši saistīti). Īpaši daudz diskusiju ir radījis jautājums vai Gaujas labā krasta teritorijas (Imeras novads) ir uzskatāmas par ietilpstošām Tālavas valstiskā veidojuma sastāvā, vai arī tās ir vērtējamas kā patstāvīgas, no Tālavas neatkarīgas, zemes. Saistībā ar šīm atšķirīgajām nostādnēm Beverīnas problēmas pētnieki sadalās divās nometnēs:

- 1) tie, kas Beverīnu meklē Gaujas labajā krastā (jo šeit ir vieglāk lokalizēt IH minēto Beverīnas ceļu[2]²). Šo viedokli pārstāv tādi vēsturnieki kā P. Stepiņš, I. Šterns, u.c.;
- 2) tie, kas Beverīnu saista ar Gaujas kreisā krasta teritorijām. Visskaidrāk šādu pārliecību pauž tādi vēsturnieki kā (E. Brastiņš), G. Skutāns un Ē. Mugurēvičs.

Beverīnas vārds Indriķa hronikā ir minēts 15 reizes (XII 6, XIV 8, XV 7, XVIII 5 un XX 5 nodaļās).

Tomēr citāti, kas palīdzētu lokalizēt Beverīnas pili ir daudz mazāk:

- 1) “Ugauņi....., pēkšņi iebruka letu zemē, **Trikātas novadā, ..., nodarīja letiem lielus zaudējumus un, aplenkuši Beverīnas pili, veselu dienu uzbruka letiem, kas uzturējās tajā.**”[3]³
- 2) “Viņi (leti) ..... **atgrizās pilī pie sava priesterā, kas tobrīda atradās pie viņiem.**..... . Pie tiem piederēja arī Roboams, viens no drosmīgākajiem; viņš nokāpa

¹ Auns M. Jauna versija par Beverīnu. // LVIZ – 1996. – Nr.3. – 109.lpp.

² Indriķa hronika. – R., 1993. – 141.lpp.

³ Indriķa hronika. – R.,1993.- 121.lpp.

- ienaidnieku pašā vidū, ... **un no pils sāniem** atkal sveiks un vesels atgriezies pie savējiem, ...”[4]⁴
- 3) “Un **viņi naktī sūtīja uz Cēsīm** pie ..... mestra Venno, ..., un lūdza viņu atnākt ar savējiem, lai vajātu igauņus. Un viņš **sasaucis visus apkārtnes letus, ieradās, kad bija uzausis rīts, Beverīnā** .....”[5]⁵
- 4) “(leti) sanāca pie minētās **Beverīnas pils**. Sazvērējušies pret igauņiem, ..., **pavirzījās uz priekšu vienas dienas gājumu, tad atpūtā sakārtoja savu karaspēku un, iedami nakti un dienu iebruka Sakalas novadā**, ...”[6]⁶
- 5) “Bet leti nometās **pie Burtnieku ezera**, sadalīja savā starpā visu kara laupījumu un priecīgi **atgriezās Beverīnā. Sastapuši te ordeņa brāli Bertoldu, kā arī savu priesteri** ar vairākiem bīskapa bruņiniekiem un stopniekiem, viņi tiem no visa pasniedza dāvanas.”[7]⁷
- 6) “..... igauņi, uzzinājuši par līvu un letu lielo pulcēšanos ....., atkāpās **no Cēsu pils, pārgāja pār Gauju** un nakti atpūtās, gulēdami **pie ezera, kas atrodas pie Beverīnas ceļa**.”[8]⁸
- 7) “Bet sakalieši un ugauņi, ..., iebruka letu novados, ..., sagūstīja un nogalināja daudzus Rūsiņa radus un daraugus un, **aplaupījuši Tālibaldu Trikātā** un apkārtējos novados, **sapulcējās pie Beverīnas pils**. Viņi ielenca pili, **cīnījās ar letiem veselu dienu** .....”[9]⁹
- 8) “Un **Tālibalda dēli** salaupīja trīs līvu mārciņas sudraba, neskaitot drēbes, zirgus un daudz cita kara laupījuma, kuru **visu aizveda uz Beverīnu**.”[10]¹⁰

Šie ir būtiskākie citāti, kas netieši norāda uz Beverīnas atrašanās vietu, kā arī uz pilskalna uzbūvi un tā nozīmi.

Meklējot Beverīnu, var izdalīt trīs apstākļus, kas ir samērā skaidri:

1. Beverīnai ir jāatrodas kādreizējās Tālavas teritorijās.[11]¹¹ Tomēr šajā jautājumā problēmas rada tas, ka Tālavas robežas nav precīzi zināmas. Īpaši pretrunīgs ir Gaujas labā krasta teritoriju, precīzāk Imeras, stāvoklis.
2. Beverīnas pilsvietai jābūt spēcīgam nocietinājumam, pilsnovada centram.[12]¹² Līdz ar to tās tuvumā jāatrodas arī seno ceļu trasēm.
3. Beverīnas pilsvietai jāatbilst Indriķa hronikā aprakstītajiem vēsturiski – ģeogrāfiskajiem apstākļiem.

Galvenie faktori, kas rada šķēršļus apskatāmā jautājuma risināšanā, ir:

1. Vienīgajā rakstītajā avotā, kas tapis tajā periodā, kad pastāvēja Beverīna, nav dota precīza informācija, kur tieši tā atradusies.
2. Vidzemes teritorijā, kur būtu meklējama Beverīna, pilskalni ir maz arheoloģiski izpētīti.
3. Nav konkrētu pierādījumu tam, ka pilskalns, kur atradās Beverīna, arī pēc 1216. gada nevarētu būt apdzīvots.

⁴ Turpat

⁵ Turpat

⁶ Turpat – 123.lpp.

⁷ Turpat

⁸ Turpat – 141.lpp.

⁹ Turpat – 159.-161.lpp.

¹⁰ Turpat – 191.lpp.

¹¹ Indriķa hronika. – R., 1993.- 217.lpp.

¹² Turpat – 160.-161.lpp.

Darba mērķis ir apkopot nozīmīgākās ar šo jautājumu saistītās vēsturnieku un pētnieku hipotēzes un, analizējot tās, nonākt pie vispārliciecināšiem variantiem.

Šī darba mērķis nav aizstāvēt kādu konkrētu Beverīnas lokalizācijas hipotēzi, taču, protams, netiks ignorēts visoptimālākais variants.

Galvenais uzdevums ir izvērtēt, cik pamatota ir katra no šīm hipotēzēm, balstoties tikai uz diviem galvenajiem, praktiski skaidri zināmajiem faktiem:

1. Beverīnas pilsvietai jābūt spēcīgam un samērā lielam nocietinājumam.
2. Beverīnai jāatrodas noteiktā attālumā no Cēsīm un no Igaunijas (skatīt 5. un 6. atsauci).

Pēc Indriķa hronikas var izdalīt divas teksta daļas, kurās netieši ir norādīts attālums no Beverīnas līdz Cēsīm un līdz Sakalai.

5. atsaucē pieminētā teksta daļa liecina par to, kādā attālumā Beverīna atradusies no Cēsīm. Tekstā pieminētie notikumi risinās vēlā rudenī, tā kā nakts ilgumu var rēķināt ap 13 stundām. Pēc rakstītiem avotiem par karaspēka pārvietošanos līdzēnā apvidū var secināt, ka kājnieki dienā veic ap 30 kilometriem, bet jātnieki ap 50 kilometriem.[13]¹³ Tā pielīdzinot šo rudens nakti dienai (ieskaitot karaspēka sapulcināšanu) un pieņemot, ka šis karaspēks ir pārvietojies pamatā jāšus, kas būtu loģiski, var secināt, ka Cēsis no Beverīnas atrodas augstākais ap 35 km tālu. Jo šis attālums naktī tiek veikts divas reizes. Pirmo reizi to veic ziņnesis, tad arī šis attālums varētu tikt paveikts visātrāk, apmēram 2-3 stundās. Arī karaspēka, kas acīmredzot vairāk vai mazāk jau bija gatavs, savākšana varēja prasīt 3 stundas. Savukārt atpakaļceļu uz Beverīnu karaspēks varēja veikt apmēram divas reizes ilgāk, nekā steigā jājošais ziņnesis. Tātad apmēram 5 stundās. Kopumā pēc šiem teorētiskajiem aprēķiniem redzams, ka viss šis process aizņem apmēram 11 stundas. Turklāt hronikā teikts, ka beverīniešu ziņnesis tiek sūtīts **naktī** nevis vakarā.

Analizējot ar 6.atsauci saistīto IH teksta daļu var secināt, ka karaspēks visdrīzāk ir pārvietojies atbilstoši kājnieku iespējām. Jo maz ticams, ka tik liels letu karaspēks būtu sastāvējis tikai no jātniekiem. Arī jātnieku paveiktais attālums pusotrā diennaktī sastādītu ap 150 km, tādā gadījumā Beverīnai būtu jāatrodas vēl aiz Cēsīm uz Rīgas pusi, kas, protams, ir neiespējami.

Savukārt kājnieku karaspēks pusotrā diennaktī var veikt ap 90 km. Tātad apmēram tāds ir attālums no Beverīnas līdz pirmajiem Sakalas ciemiem. Mūsdienās šos ciemus var sākt lokalizēt Igaunijā, apmēram 15 km no Latvijas robežas.

Šādi analizējot apskatāmo problēmu tiks dots īss attiecīgo pilskalnu apraksts, kā arī vēsturiski – ģeogrāfiskais apskats. Tāpat tiks izslēgta iespēja neaplūkot atsevišķas vietas vai pilskalnus sakarā ar dažiem neskaidriem jautājumiem, piemēram, Tālavas robežas jautājums. Rezultātā tiks atlasītas tās vietas, kuras pretendē uz Beverīnas pilsvietas statusu gan kā vērā ņemami nocietinājumi, gan attālumu ziņā līdz Cēsīm un Sakalai.

Darba 3.–5. nodaļā ir aplūkoti visi pilskalni un vietas, kuras dažādu pētnieku skatījumā ir pretendējuši uz Beverīnas statusu. Šajās nodaļās tiks:

- * raksturots pats objekts;
- * analizēta tā atrašanās vietas nozīmība 12.–13. gs.;
- * sniegts pārskats par to, kādi vēsturnieki vai pētnieki ir saistījuši Beverīnu ar konkrēto vietu;
- * dots pārskats par objekta veidu, kā tajā atrastie materiāli un atrašanās vieta atbilst Indriķa hronikā aprakstītajiem notikumiem, kas saistīti ar Beverīnu.

Darba gaitā atsijāsies objekti, kuri atbilst augstāk minētajām prasībām. Šie objekti tiks analizēti plašāk 6. nodaļā. Šajā nodaļā tiks aplūkoti to pētnieku galvenie argumenti, kas konkrētajā objektā lokalizē Beverīnu, kā arī galvenie pretargumenti izvirzītajai hipotēzei.

Galvenie slēdzieni un argumenti par aplūkoto problēmu tiks koncentrēti darba kopsavilkumā.

¹³ Рыбаков Б. А. Геродотовая Скифия. – М., 1969. – 174. –178.стр.

2. Avotu un literatūras apskats

I Avoti

Kā pamatavots darbā ir izmantota Indriķa hronika, kurā ir būtiska informācija par Tālavu un par Beverīnu. Indriķa hronikas liecības par Tālavu sākas ar 1208. gadu, kad tiek kristīti Imeras letgaļi. Beverīnas pils šajā hronikā minēta 15 reizes.[14]¹⁴ Manuprāt, būtiskākās ziņas Beverīnas lokalizācijas jautājumā Indriķa hronikā tiek sniegtas netieši norādot attālumu līdz Beverīnai no Cēsīm un Sakalas. (Sīkāku citātu apskatu skatīt ievadā)

Tāpat šī reģiona izpētē nozīmīgs avots ir kartogrāfijas materiāls. Šeit gan jāmin, ka pirmās samērā precīzās kartes par Ziemeļvidzemes reģionu parādās tikai 17. gs. otrā pusē – tā sauktās zviedru kartes. Tomēr var uzskatīt, ka šīs kartes lielā mērā atspoguļo tās ceļu trases, kas pastāvēja arī 13. gs., jo līdz 17. gs. vidum praktiski nenotika intensīva ceļu būvniecība. Samērā labi apstrādātu un kvalitatīvu 17. gs. karteogrāfijas materiālu sniedz E. Dunsdorfs savā darbā “Lielvidzemes kartes” (Melburna, 1986). Šis kartogrāfijas materiāls ir izmantots kā pamats 13. gs. ceļu tīkla identifikācijai.

Līdzīgi, tikai ar lielāku piesardzību, tiks izmantots arī 18. gs. kartogrāfijas materiāls – Mellina atlants.[15]¹⁵ Šajā materiālā parādās daudz salīdzinoši jauni ceļi un ir izzuduši daži senākie ceļi, tomēr centru tuvumā, kas savu nozīmi nav zaudējuši arī 18. gs., ir iespējams identificēt vairākus iepriekšējo gadsimtu ceļus. Kombinējot šo kartogrāfijas materiālu ar apskatāmiem pilskalniem ir pamats secinājumiem par šo ceļu pastāvēšanu arī 13. gs.

Svarīgs 13. gs. avots, kas ļauj labāk izprast 13. gs. robežu situāciju Vidzemes teritorijā, ir 1224. gada Tālavas dalīšanas dokuments. Līdzīga nozīme ir 1259. gada Papendorfas mācītāja Heinriha liecībām strīdā starp ordeni un bīskapu.[16]¹⁶ Šie avoti tomēr nesniedz konkrētas ziņas par Beverīnu.

Nākamā avotu grupa ir izmantoti arheoloģisko pētījumu materiāli. Kā pirmos pētījumus šajā jomā varētu minēt profesora F. Kruzes izrakumu rezultātus 1839. gadā 11. –12. gs. līdzenajā kapulakā Raunā[17]¹⁷. Šie pirmie pētījumu materiāli, protams, nav salīdzināmi ar mūsdienīgu arheoloģisku izrakumu rezultātiem. F. Kruzes pētījums ir būtisks ar to, ka tas ir piefiksējis līdzenā kapulauka pastāvēšanu Raunā, kā arī zināmā mērā atspoguļo apbedīšanas tradīcijas tajā.

1875.–1876. gada izrakumus Raunas apkārtnes senvietās veic K. Zīverss.

Kā nacionālās arheoloģijas pamatlicējus var uzskatīt D. Balodi un F. Balodi. Beverīnas jautājuma risināšanā nozīmīgi ir viņu izrakumi 1895. un 1909. gadā Kauguru Pekas kalnā, Kocēnu Cimpēnos, Dranķos un Kapu kalnā.[18]¹⁸ Šie izrakumu materiāli jau vērtējami kā plašāki, un tajos saskatāma arī pašu izrakumu vadītāju dziļāka ieinteresētība. Lai gan Baložu izrakumu materiālam būtu nepieciešama mūsdienīga analīze, tomēr tie ir nozīmīgi ar to, ka sniedz arheoloģisku ieskatu tādās senvietās, kur līdz pat mūsdienām citi izrakumi nav veikti. Kā īpaši nozīmīgs vērtējams Pekas kalna izrakumu pārskats, kā arī pārbaudes izrakumi Cimpēnu pilskalnā, kur F. Balodis nesaskata nekādas kultūrlāņa pazīmes.

Latvijas pirmās brīvvalsts laikos uz šī darba tēmu attiecināmi arheoloģiskie pētījumi Raunas Tanīsa kalnā, Valmieras pilsdrupās, Valterkalniņā, Lucas kalnā un Raunas Lejasrunģu kapulaukā. Kā nozīmīgākie pētījumi, kas palīdz Beverīnas lokalizācijai, izceļami F. Baloža izrakumi Raunas

¹⁴ Brastiņš E. Beverīnas pilsvieta., Graudonis J. Priekšvārds. – R., 1992. – 6.lpp.

¹⁵ Mellin L.A. Der Atlas von Livland und Estland, gezeichnet von L.A.Mellin. – R., 1793.

¹⁶ Abuls P. Kur atradās Beverīna? – R., 1924. – 44.lpp.

¹⁷ Kruse F. Necrolivonica oder Alterhümer Liv-,Est- und Curlands. - Dorpat, 1842.

¹⁸ Баллод Ф. В. Отчет о командировке в Прибалтискии край летом 1909 года. - М., 1911.

Tanīsa kalnā[19]¹⁹ un pēc Tālavas senatnes pētīšanas biedrības iniciatīvas noorganizētie izrakumi Valmieras mūra pils vietā (1937.,1938.).[20]²⁰

Padomju laikā izrakumi notikuši Kauguru Beitēs un Raunas Upmaļu kapulaukos, Vaidavas pilskalnā, Valmieras pilsdrupās un Lucas kalnā. Sprotams, ka izrakumi kapulaukos nevar tieši palīdzēt Beverīnas lokalizācijas jautājumā, tie vienīgi var apstiprināt tuvējā pilskalna hronoloģiju, tā iedzīvotāju etnisko piederību un sociālo stāvokli. Tātad arī no šī perioda arheoloģiskajiem izrakumiem kā nozīmīgākie Beverīnas problēmas risināšanai minami izrakumi potenciālās Beverīnas pilsvietās – Vaidavas pilskalnā[21]²¹, Valmieras mūra pils vietā[22]²² un, mazākā mērā, Lucas kalnā[23]²³.

II Literatūra

Literatūras apskatu var sākt ar J. G. Arndta Livonijas hronikas vācu tulkojumu. Šajā darbā komentāros parādās arī Beverīnas vārds. Beverīnai atsevišķa aile nav ierādīta, bet pie Burtnieku pils ir norāde, ka tā atrodas pie Bur-ezera, ko sauc arī par Astijervi vai Beverīnu.[24]²⁴ Turpmāk šos Arndta izteikumus pieņem un attīsta A. V. Hupels, J. L. Bergs, J. C. Broce un latviešu publicists Graviņu Kārlis. Kritiskāk šai hipotēzei pieiet E. Pabsts, kurš savos komentāros hronikas tulkojumam norāda, ka Beverīna ir saistāma ar Trikātas novadu.

Pirmais Beverīnu Vaidavas pilskalnā lokalizē K. Zīverss.[25]²⁵ K. Zīverss ir viens no tiem pētniekiem, kas Beverīnu meklē Gaujas labajā krastā. Viņš noraida Burtnieku hipotēzi un pievērš uzmanību Rubenes vāciskajam nosaukumam – *Papendorf*. K. Zīverss, tāpat kā vairums baltvācu pētnieki, Imeras upi identificē ar Sedu. Zīversa domām pievienojās arī A. Bīlenšteins un Lēvis of Menārs, kurš gan sākotnēji pirmais izvirzīja versiju par Beverīnu Trikātā.[26]²⁶ Baltvācu pētījumi darba gaitā nav principiāli svarīgi, vairāk tie saistāmi ar viedokļu dažādību, kā arī atsedz ceļu – kādā virzienā Beverīnas pētījumi ir attīstījušies.

1887. gadā V. D. Balodis atklāj Kauguru Pekas kalnu un uzskata, ka tā ir meklētā Beverīnas pilsvieta.[27]²⁷ Šiem uzskatiem pievienojas arī viņa dēls F. Balodis, kas veic izrakumus gan Pekas kalnā, gan Cimpēnos. F. Balodis pēc tēva parauga apkārtējos iedzīvotājus iedala Tālavas, Jumaras, Autinas un Antines latviešos. Savukārt Vaidavas pilskalnā viņš lokalizē Metimnes pili. D. un F. Balodis ir pirmie, kas plaši savu pētījumu pamatošanai kā avotus sāk izmantot tautas folkloras materiālus – teikas un tautasdziesmas. Līdz ar to kursa darba tālākā gaitā būtisku lomu ieņem F. Baloža pētījumi, īpaši divās visticamākajās pilsvietās – Pekas un Tanīsa kalnos. Tāpat būtisks ir Baložu savāktais folkloras materiāls, kas attiecināms uz Imeras un Pekas kalna reģionu.

Līdz pat mūsdienām kā autoritāte pilskalnu jautājumā uzskatāms E. Brastiņš. Kā nozīmīgs un nenovērtējams ir uzskatāms viņa devums Latvijas pilskalnu apzināšanā. E. Brastiņš, pamatojoties uz savām zināšanām sakarā ar pilskalnu apzināšanas darbu, kā Beverīnai piemērotāko izvirza Raunas Tanīsa kalnu. Viņš Raunā saskata nozīmīgu novada centru, kā arī atbilstošus vietvārdus. Sakarā ar E. Brastiņa darba publicēšanu 1927. gadā, F. Balodis organizē izrakumus Raunas Tanīsa kalnā. Konstatējot tur 13.–15. gs. kultūrslāni, viņš izslēdz iespēju, ka šeit varētu būt bijusi Beverīna.[28]²⁸ Savukārt E. Brastiņš vēršas pret Baloža hipotēzi, apstrīdot Pekas kalnā

¹⁹ Balodis F. Raunas Tanīsa kalns. – IMM, 1927. – Nr.10.

²⁰ Šnore E. 1937.gada izrakumi Valmierā. – SM, 1938. – Nr.3.

²¹ Apala Z., Apals J. Izrakumi Vaidavas pilskalnā un Raunas pilsdrupās.// Mat. R., - 1988.

²² Berga T. Izrakumi Valmieras mūra pilī.// Mat. R., - 1990. – 56.-61.lpp.

²³ Berga T. Izrakumi Valmieras Lucas kalnā.// Mat. R., - 1980. – 28.-29.lpp.

²⁴ Der Liefländischen chronik Andrer Theil von Liefland unter seinen Herren Meistern von J.G.Arndt. – Magdeburg, 1753.

²⁵ Sievers K.G. Beiträge zur Geographie Heinrichs v. Lettland. – Mitau, 1877.

²⁶ Lōwis of Menar C. Die Deutsch – Ordensburg Trikatēn in Livland. – R.,1890.

²⁷ Balodis D. Antīne un Metimne. – R.,1895.

²⁸ Balodis F. Raunas Tanīsa kalns. – IMM,1927, nr.10.

lokalizēto Beverīnu.[29]²⁹ Saistībā ar E. Brastiņu ir minami Ziemeļvidzemes izpētes un apsekošanas darbi. Šo darbu 19. gs. aizsāka baltvācu pētnieki un turpināja arī latviešu izcelsmes senatnes pētnieki. Šajos darbos parādās informācija par dažādiem vēstures un arheoloģiskajiem pieminekļiem, tautas mutvārdu tradīcijām un senlietu atradumiem. Tā, piemēram, pilskalnu lokalizācijā un aprakstos arī mūsdienās līdztekus jaunākajiem J. Urtāna darbiem tiek izmantots E. Brastiņa 1930. gada darbs “Latvijas pilskalni. Vidzeme.”

P. Abuls izvirza versiju par Beverīnu Vijciema Celītkalnā, viņš arī izstrādājis seno ceļu maršutus, kas apstiprina šo teoriju.[30]³⁰ P. Abuls pieturas pie baltvācu pētnieku teorijas un Imeru saista ar Sedu. Imeras pilsnovada centru viņš saskata Ēvelē. Viwas upi P. Abuls identificē ar Viju, bet, lai izbēgtu no pie Vijas minētā ciema saistības ar Celītkalnu, to pārvieto no Vijciema uz Vijas upes augšteci, kur saskata vairākas atbilstošas vietas. Galvenā Abula darba vērtība ir lielais savākto materiālu daudzums, kas arī tiek izmantots darbā. Tāpat uzskatu par pareizu, ka P. Abuls savā darbā ir publicējis Tālavas dalīšanas dokumentu tulkojumus, līdz ar to ir vieglāk orientēties Tālavas robežsituācijā.

Pirmais Beverīnu Valmierā lokalizē J.Lietgalietis.[31]³¹ Viņš Valmieras mūra pils vietā saskata atbilstošu vietu arī senlatviešu pilskalnam. Kā galvenos pamatojumus J. Lietgalietis izvirza Valmieras izdevīgo novietojumu, kā arī to, ka Valmieras dibinātājs kņazs Vladimirs, pēc J. Lietgalieša domām, ir nodedzinājis Beverīnu un tajā vietā sācis celt savu pili. Šo uzskatu respektē vairāki igauņu vēsturnieki – A. Bauers, J. Māgiste, R. Kleiss, E. Tallvels un H. Lākmans. Lai gan J. Lietgalieša pētījums nav visai plašs un arī ne pārāk labi argumentēts, tas tomēr norāda uz diezgan nopietnu hipotēzi, kuras noraidīšanai nācās izskatīt vairākus Valmieras arheoloģisko izrakumu rezultātus.

Kā jau iepriekš minēju, Beverīnu Raunā lokalizē E. Brastiņš, kurš arī nopietni pamato šo versiju.[32]³² Arī A. Švābe daļēji pieņem Brastiņa variantu, lai gan šaubās par labu arī Pekas kalnam. Interesanti, ka A. Švābe respektē Burtnieku ordeņa pils nosaukumu – “Beuernic”. No šī autora pētījumiem svarīgāki šķita secinājumi kopumā par Tālavu, taču ne tik daudz par Beverīnu. Pēckara periodā Raunas variantam pievienojas E.Šturms, viņš arī izvirza Beverīnas vārda latvisko formu – Beberīna.[33]³³ Mūsdienās kā šīs hipotēzes piekritēju un pamatotāju var atzīmēt G. Skutānu.[34]³⁴ G. Skutāns uzskata, ka Raunas pilskalnam atbilst visas Beverīnai izvirzītās prasības. Interesants ir viņa izstrādātais skaidrojums vietvārda “Rauna” izcelsmei. Kurša darbā izmantots G. Skutāna identificētais Vaidavas – Raunas ceļš (kurš gan pilnībā neparādās izmantotajā kartogrāfijas materiālā), tāpat kā nozīmīgs faktors izmantots viņa izstrādātais Beverīnas – Cēsu un Beverīnas – Sakalas attālumu skaidrojums.

Vēsturiskās ģeogrāfijas problēmām lielu uzmanību veltījis Ē. Mugurēvičs. Beverīnas jautājumā viņš aizstāv Trikātas variantu. Šo versiju atbalsta arī J. Graudonis savos ievadvārdos E. Brastiņa darba pārpublicējumam.[35]³⁵ Darba izstrādē nozīmīgs ir Ē. Mugurēviča veikums 13. gs. ceļu tīkla identifikācijai, kā arī pilsnovadu un zemju robežu noteikšanā.

Par Beverīnas lokalizēšanu Vaidavas pilskalnā jaunākā periodā stingri pastāv P. Stepiņš.[36]³⁶ Viņa izstrādātie argumenti Beverīnas novietošanai Vaidavas pilskalnā darba tālākā gaitā tiks izmantoti kā galvenie šīs hipotēzes pamatošanai. Tāpat atzīmējams viņa nopelns Imeras novada senvietu fiksēšanā.

²⁹ Brastiņš E. Peks kalns vai Tanīsa kalns. – IMM, 1928, nr.1.

³⁰ Abuls P. Kur atradās Beverīna? – R.,1924.

³¹ Lietgalietis J. Kur atradās senie latviešu cietokšņi – pilsētas Autina, Beverīna, Sotekla, Satezele, Turaida, Mežotne, Sēlpils, Jersika u.c.//Latvijas Saule.,- Nr.65., Nr.69-72.

³² Brastiņš E. Beverīnas pilsvieta. – R.,1927.

³³ Šturms E. Die Lage von Gericke und einigen anderen frü geschichtlichen Burgen Lettlands.- Contributions of Baltic Univrsity, Nr.48. Pinneberg, 1947.

³⁴ Skutāns G. Ceļš uz Beverīnu? – Latvijas vēsture., 1992, Nr.4. – 61.-67.lpp.

³⁵ Graudonis J. Vēsturnieku minēta, bet neatminēta mīkla. – Brastiņš E. Beverīnas pilsvieta. – R.,1992. – 5.-16.lpp.

³⁶ Stepiņš P. Beverīna. – Valm.,1993.

Kā jaunākās versijas Beverīnas pils lokalizācijā var atzīmēt M. Auna uzskatus par Cimpēnu pilskalnu[37]³⁷, J. Urtāna izteikumus par Viļumu pilskalnu[38]³⁸, A. Grīnberga versiju par Zilo kalnu, u.c. No šiem pētījumiem kā nopietnākais uzskatāms M. Auna darbs. Šim darbam nozīmīgi ir argumenti Beverīnas lokalizēšanai Cimpēnos, kā arī Imeras novada ceļu shēma. Tāpat autors sniedz diezgan plašu pārskatu par citām Beverīnas hipotēzēm un par šīs problēmas nozīmīgumu.

3. Beverīnas pilsvietas hipotēžu apskats

I Gaujas labā krasta teritorijas

Burtnieku ezera apkārtnē

Burtnieku ezera dienvidaustrumu krastā var izdalīt divus objektus, kas pētnieku acīs pretendējuša uz Beverīnas vārdu. (Skatīt pielikumā karti nr.1.)

1. Rugāju pilskalns.

Atrodas 2 km uz dienvidaustrumiem no Burtnieku baznīcas. Pilskalns ir bez jebkādam mākslīga apdarinājuma pazīmēm. Tas ir apmēram 80 metru garš, 50–60 metru plats un 6–7 metru augsts. Pilskalns nav uzskatāms par senu nocietinājumu vietu, bet drīzāk par senu kara laiku patvēruma vietu.[39]³⁹

2. Burtnieku ordeņa pils vieta.

Ordeņa pils celta zemienē Burtnieku ezera dienvidu galā. Šajā vietā nav pazīmju, ka pils būtu celta uz kāda senlatviešu nocietinājuma. Lai gan šādu versiju ir izvirzījuši vairāki vācbaltu pētnieki, kā arī latviešu novadpētnieki un pat vēsturnieki.[40]⁴⁰

Burtnieku ezera apkārtnē 13. gs. sākumā pēc vairāku vēsturnieku uzskatiem ietilpa Tālavas zemēs. Pastāv uzskats, ka šīs teritorijas ir pārvaldījuši Tālivalža dēli – Rameķis un Druvvaldis. Burtnieku ezera apkārtnē latgaļi iespiedās samērā vēlu, tāpēc šeit vēl nebija izveidojušies spēcīgi centri un nocietinājumi. Tomēr šo apvidu šķērsoja nozīmīgas ceļu trases, kas savienoja Latvijas novadus ar igauņu zemēm. Ordenis pakļaujot šos apgabalus, acīmredzot novērtēja aplūkotās apkārtnes stratēģisko nozīmi un jau 14. gs. sākumā uzcēla Burtnieku ezera krastā savu mūra pili. Kā zināms krustnešu pils tika celtas vietās, kur tām bija stratēģiska nozīme, tātad to tuvumā atradās ceļi.[41]⁴¹ Tā visticamāk, ka tieši šajā apkārtnē pēc 1208. gada karagājiena uz Igauniju apmetās letu karaspēks, lai sadalītu laupījumu.[42]⁴² Tātad pie šīs apmešanās vietas vajadzēja būt ceļiem, kas veda uz Beverīnu, Sateklu un Autinu, tāpat uz Tērbatas un Harju apgabaliem.[43]⁴³ Visi šie priekšnosacījumi ir piemērojami Burtnieku ezera dienvidaustrumu apkārtnē, ko arī apstiprina 17.-18. gs kartogrāfijas materiāls.[44]⁴⁴

Beverīnas lokalizēšana pie Burtnieku ezera ir uzskatāma par senāko hipotēzi šajā jomā. Tai pamatus 1753. gadā ieliek J. G. Arndts sakarā ar Livonijas hronikas vācisko tulkojumu. Tās komentāros pie Livonijas nocietinājumu tabulas saistībā ar Burtnieku ezeru parādās Beverīnas

³⁷ Auns M. Jauna versija par Beverīnu. // LVIŽ. – 1996. – Nr.3. – 110.-121.lpp.

³⁸ Urtāns J. Viļumu pilskalns. //Zinātne un Tehnika. – 1988. – Nr.5. – 5.lpp.

³⁹ Urtāns J. Ziemeļvidzemes pilskalni. – R.,1993. – 10.lpp.

⁴⁰ Stepinš P. Atbilde Ēvaldam Mugarēvičam. // LVIŽ. – 1993. – Nr.3. – 145.lpp.

⁴¹ Pāvulāns V. Satiksmes ceļi Latvijā XIII-XVII gs. – R.,1971. – 124.-125.lpp.

⁴² Indriķa hronika. – R.,1993. – 123.lpp

⁴³ Turpat – 297.lpp.

⁴⁴ Mellin L.A. Alass von Liefland. – 1798.

vārds.[45]⁴⁵ Tālāk šo ideju virza A. V. Hupels, kurš uzskata, ka Beverīna atradusies Burtņieku ordeņa pils vietā. Hupels arī norāda, ka Tālvāldis varēja vienlaicīgi būt kā Beverīnas, tā Trikātas vecākais.[46]⁴⁶ Šo hipotēzi atbalstījis arī J. L. Bergers, viņš uzskata, ka Beverīna bijusi Imeras letu nocietinājums, kā arī pirmais saista Briežezeru Vaidavas apkārtnē ar IH minēto ezeru pie Beverīnas ceļa. Imeru viņš identificē ar Sedas upi.[47]⁴⁷

No latviešu izcelsmes pētniekiem Beverīnu Burtņiekos lokalizē publicists Graviņu Kārlis.[48]⁴⁸ Viņš praktiski ir arī pēdējais šīs hipotēzes aizstāvis.

Pamatojoties uz to, ka Burtņieku apkārtnē nav konstatējams nopietns senlatviešu nocietinājums un ņemot vērā lielo attālumu līdz Cēsīm (50 km) kā arī Sakalas tuvumu (35 km) šeit Beverīnas novietojumam nav nekāda pamatojuma. Tādēļ šo hipotēzi plašāk neaplūkošu. Sprotams, ka pret šo variantu ir iebilduši arī lielākā daļa vēsturnieku un novadpētnieku, piemēram, Ē. Mugurēvičs.[49]⁴⁹

Strenču Krāces

Šī ir visjaunākā man zināmā hipotēze. To ir izstrādājis V. Klešņiks no Latgales pētniecības institūta. Šajā gadījumā Beverīna tiek lokalizēta Gaujas labā krasta tuvumā, Strenču krāču apkārtnē pie Krāčupes ietekas Gaujā. (Skatīt karti nr. 2.) Krāčupītes ietekas šaurākajā stūrī šīs hipotēzes autors saskata ap 1,5 hektārus liela nocietinājuma pazīmes, un tā ziemeļrietumu daļā ap 100 metrus gara aizsarggrāvja paliekas.[50]⁵⁰

Strenču apvidus 13. gs sākumā līdzīgi kā Burtņieku apkārtnē varētu būt pieskaitāms Tālavai un ietilpis tā dēvētajā Rameķa zemē.[51]⁵¹

Strenču Krāču hipotētiskā Beverīnas vieta atradusies Gaujas ūdens ceļa tuvumā. Netālu gājis senais Gaujas labā krasta ceļš virzienā Turaida–Valmiera–Strenči–Valka.[52]⁵² Gaujas pretējā krastā vienīgi būtu identificējams Cēsu–Trikātas–Valkas virziena ceļš ar pārejas vietu pāri Gaujai pie Pulkas.[53]⁵³ Šis ceļš gan atrodas attālu no apskatāmā objekta.

Sakarā ar to, ka Strenču Krāču hipotēze ir jauna un nav publicēta, arī par hipotēzē izvirzīto pilsvietu pagaidām nav nekādu tuvāku datu. Tā nav iepriekš apsekota, tādēļ patreiz ir pārāgri spriest vai šī vieta patiešām var pretendēt uz 13. gs. nocietinājuma statusu.

Strenču krāces no Cēsīm atrodas apmēram 45 km attālu, savukārt līdz Sakalai ir rēķināmi ap 50 km. Pamatojoties uz šiem attālumiem, kas neatbilst IH dotajām norādēm arī šo variantu var uzskatīt par neatbilstošu un plašāk neaplūkot.

⁴⁵ Arndt J.G. Der Liefländischen Chronik Andrer Theil von Liefland unter seinen Heren Meistern von J.G.Arndt. – Magdeburg, 1753. – 339.s.

⁴⁶ Hupel A.W. Neue Nordische Miscellannen. – R.,1792. – 65.-67.s.

⁴⁷ Börger J.L. Versuch über die Alterhümer Lieflands und seiner Völker, besonders der Letten. – R.,1778. – 45.,49.s.

⁴⁸ Graviņš K. Burtņieku pils un ezers. // Baltijas Vēstnesis. – 1871. – Nr.11. – 84.-85.lpp., Nr.12. – 91.-92.lpp

⁴⁹ Mugurēvičs Ē. Komentāri. Indriķa hronika. – R.,1993. – 376.lpp.

⁵⁰ Klešņiks V.E. Beverīna miglā. – R.,2002. – 15.lpp. (Patreiz nepublicēts referāts). Referāta kopija glabājas pie kursa darba autora.

⁵¹ Mugurēvičs Ē. Novadu veidošanās un to robežas Latvijas teritorijā (12.-16.gs vidus). Latvijas zemju robežas 1000 gados. – R.,1999. – 75.lpp.

⁵² Mugurēvičs Ē. Svarīgākie ceļi lībiešu un latgaļu teritorijās. Arheoloģija un etnogrāfija III – R.,1961. – 74.lpp.

⁵³ Pāvulāns V. Satiksmes ceļi Latvijā XIII-XVII gs. –R.,1971. – 112. un 130.lpp.

Valmiera

Valmieras vēsturiskais centrs (Gaujas labā krasta teritorijas) iekļāvās Imeras novada ziemeļu daļā. Par Valmieras pils dibinātāju uzskatāms agrākais Pleskavas kņazs Vladimirs, kurš no 1213.–1214.gadam bija fogts Idumejā un Imerā.[54]⁵⁴

Valmierā var izdalīt divus objektus, kuri ir saistīti ar Beverīnas lokalizācijas mēģinājumiem šajā pilsētā.

1. Valmieras mūra pils vieta.
2. Lucas kalns.

Kā nozīmīgāko no šiem objektiem var izdalīt ordeņa mūra pils vietu, kuru vairāki pētnieki ir uzskatījuši par senu pilskalnu. Tomēr to neapstiprina ne šīs vietas uzbūve, ne arheoloģiskie izrakumi. Arī izrakumi Lucas kalnā neapstiprina Beverīnas lokalizāciju šeit.[55]⁵⁵ Patreiz šos abus objektus nav pamata uzskatīt par pilskalniem.

Balstoties uz senākajām kartēm un vēsturnieku pētījumiem par ceļiem Latvijā ap 13. gs. var secināt, ka Valmiera atradusies vairāku svarīgu ceļu krustpunktā. (Skatīt karti nr. 3.) Šeit identificējams Gaujas labā krasta ceļš virzienā Rīga–Tartu, Burtņieku virziena ceļš un ceļš, kas šķērsoja Gauju Trikātas virzienā.[56]⁵⁶

Hipotēzi par Beverīnu Valmierā 1910. gadā izvirza Lietgalietis.[57]⁵⁷ Šo hipotēzi atbalsta arī vairāki igauņu vēsturnieki. Tā viduslaiku celtniecības pētnieks A. Tuulse uzskata, ka Beverīnas atrašanās Valmierā nav izslēgta, jo agrākais kultūrslānis ordeņa pils vietā varētu būt pilnīgi iznīcināts. Viņš uzskata, ka Valmieras ordeņa pils novietojums ir tipisks senajiem pilskalniem, ar stratēģiski svarīgu lomu.[58]⁵⁸ Tāpat šo hipotēzi respektē A. Bauers, J. Māgiste,[59]⁵⁹ R. Kleiss.

Tomēr kopumā, pašlaik, vadoties pēc arheoloģiskā materiāla Valmierā nevar fiksēt 13. gs. letgaļu pilskalnu.

Attālums no Cēsīm līdz Valmierai ir ap 30 km, kas atbilst pēc Indriķa hronikas izvirzītajām prasībām. Taču līdz Sakalai ir rēķināmi ap 65 km, kas tā īsti neatbilst pārgājiena ilgumam no Beverīnas līdz Sakalai.

Līdz ar to pašreizējā situācijā var uzskatīt, ka Valmiera nevar pretendēt uz Beverīnas lokalizāciju tajā. Protī – nav konstatējams pilskalns un par mazu attālums līdz Igaunijai (Sakalai).

Valmieras hipotēzi ir noraidījuši tādi šī jautājuma pētnieki kā: P. Abuls⁶⁰[60], E. Brastiņš[61]⁶¹, Ē. Mugurēvičs[62]⁶², un citi.

Cimpēnu pilskalns

Cimpēnu pilskalns ir postīts – ir norakta apmēram 30x50 metrus liela platība. Pilskalns orientēts ziemeļrietumu – dienvidaustrumu virzienā. Tā austrumu sānos atrodas Anuļupīte, bet rietumu pusē purvainā ieleja. Sakarā ar postījumiem ir grūti noteikt agrāko pilskalna izskatu, bet priekš šīs apkaimes tas varētu būt bijis samērā nozīmīgs. Nenoraktā pilskalna daļa ir apmēram 45 m gara, 5–6 m plata un 6–7 m augsta. Ziemeļrietumu daļā kalna kaupres gals atdalīts ar grāvi. Šī

⁵⁴ Mugurēvičs Ē. Novadu veidošanās un to robežas Latvijas teritorijā (12.gs.-16.gs. vidus)// Latvijas zemju robežas 1000 gados. – R.,1999. – 74.-75.lpp.

⁵⁵ Berga T. Izrakumi Valmieras Lucas kalnā. – Mat. R.,1980. – 28.-29.lpp.

Berga T. Izrakumi Valmieras mūra pilī. – Mat. R.,1990. - 56.-61.lpp.

⁵⁶ Mugurēvičs Ē. Svarīgākie ceļi lībiešu un latgaļu teritorijās.// Arheoloģija un etnogrāfija. III – R.,1961. – 62.lpp.

⁵⁷ Lietgalietis. Pa senatnes takām.//Rīgas avīze. 1910. Nr. 1, 13, 14, 20.

⁵⁸ Švābe L. Imera.// Dzimtenes kalendārs 1985. gadam. – R.,1984. – 123.-125.lpp.

⁵⁹ Māgiste J. Henriku Liivima kroonika. Ladina keelest tõlkinud Julius Māgiste. – Stockholm, 1962. – 292.lk.

⁶⁰ Abuls P. Kur atradās Beverīna?// IMM.,1924. Nr.3. – 288.-289.lpp.

⁶¹ Brastiņš E. Beverīnas pilsvieta. – R.,1992. – 29.lpp.

⁶² Mugurēvičs Ē. Latvijas vēsturiskās ģeogrāfijas jautājumi Ernesta Brastiņa darbos.//LVIZ, 1992., Nr.4. – 22.lpp.

atdalītā teritorija ir apmēram 30x10 m liela. Pilskalnā 1909. gadā pārbaudes izrakumus veicis F. Balodis, taču nekādas kultūrslāņa pēdas nav konstatējis, pilskalna slāni pēc Baloža datiem sastāda smalkas sarkanīgas smiltis un sīki akmentiņi.[63]⁶³ nav pētīts un nav nekādas informācijas par tā datējumu.

Cimpēnu pilskalns atradies kādreizējā Imeras novadā un kontekstā ar apkārtējām senvietām (Bērmetkalns, Ogkalns, Zilais kalns, Vītolēnu velna pulkstenis u.c.) veidoja vienu no Imeras centriem.[64]⁶⁴ (Skatīt karti nr. 4) Iespējams, ka Cimpēnu pilskalna – centra nozīme vēlākā periodā transformējās Valmierā, kura izveidojās tuvāk nozīmīgajiem ceļiem un arī Gaujai.

Cimpēnu pilskalna tuvumā kā nozīmīgāko var izdalīt Limbažu–Valmieras virzienā ejošo senceļu, kā arī ceļu, kas savienoja divus galvenos Imeras centrus – Vaidavu un Cimpēnus, kā arī saistīja tos ar Burtnieku ezera apgabaliem.[65]⁶⁵

Hipotēze par Beverīnu Cimpēnos ir samērā jauna, to 90–to gadu vidū izvirzīja un pamatoja M. Auns.[66]⁶⁶

Cimpēnu pilskalns atrodas apmēram 25 km attālu no Cēsīm.[67]⁶⁷ Šis attālums pilnībā atbilst pēc IH izvirzītajām prasībām. Savukārt Sakalas novads no Cimpēniem atrodas ap 60 km attālu, kas ir nedaudz par tuvu, lai šis attālums būtu jāveic pusotrā diennaktī.

Ņemot vērā Cimpēnu pilskalna nelielos izmērus un to, ka tajā nav konstatēts jebkāds kultūrslānis, kā arī samērā nelielo attālumu līdz Sakalai, var uzskatīt, ka šis pilskalns kaut vai tikai šo parametru dēļ nevar pretendēt uz Beverīnas novietošānu tajā. Drīzāk tas būtu uzskatāms par pagaidu slēptuves (jeb pēc E. Brastiņa – pilenes) veida nocietinājumu.

Par cik šī ir samērā jauna Beverīnas lokalizācijas hipotēze, tad pamatotas pret publikācijas tai ir maz. Savus pretargumentus šajā jautājumā ir izvirzījis Ē. Mugurēvičs.[68]⁶⁸

Sakarā ar to, ka Cimpēnu pilskalns pēc pašreizējiem materiāliem neatbilst kaut vai tikai pēc IH izvirzītajām prasībām, tad sīkāk šīs hipotēzes pamatojumu un pretargumentus neizvērtēšu.

Zilais kalns

Zilais kalns paceļas ap 70 metrus augstu no tuvākās apkārtnes. Kalna gals sastāv no vairākām virsotnēm, kurai katrai ir savs nosaukums. Kādreiz kalna galā atradies avots. J. Urtāns izvirza hipotēzi, ka iespējams jau 13. gs. sākumā pie Zilā kalna pulcējušies latgaļu un lībiešu karaspēki. Zilajā kalnā notikuši arī nelieli arheoloģiskie izrakumi, kurus veicot konstatēta 16.–17.gs. pagāniskās kapsētas pastāvēšana.[69]⁶⁹ Interesantas norādes par Zilo kalnu sniedz latviešu tautas teiku materiāls. Tajā ir vairākas teikas, kas vēsta, ka šajā kalnā kādreiz atradusies senlatviešu pils.[70]⁷⁰

Zilais kalns neapšaubāmi ir uzskatāms par vienu no nozīmīgāko seno svētvietu Ziemeļvidzemē, un tāpat kā Cimpēnu pilskalns atradies Imeras novada teritorijā. (Skatīt karti nr. 5) Būtībā Zilo kalnu var skatīt kontekstā ar Imeras ziemeļu daļas centru – Cimpēnu pilskalnu un tā apkārtni. Atšķirībā no Cimpēniem Zilais kalns ir atradies vairāk atstāts no nozīmīgākajiem ceļiem.

⁶³ Баллодь Ф. В. Отчет о командировке в Прибалтийский край летом 1909 года. – Труды Московского предварительного комитета по устройству XV Археологического съезда. – М., 1911. – С. – 26.

⁶⁴ Mugurēvičs Ē. Novadu veidošanās un to robežas Latvijas teritorijā (12.gs-16.gs. vidus). // Latvijas zemju robežas 1000 gados. – R., 1999. – 74.lpp.

⁶⁵ Pāvulāns V. Satiksmes ceļi Latvijā XII-XVIIgs. – R., 1971. – 130.lpp.

⁶⁶ Auns M. Jauna versija par Beverīnu. // LVIZ – 1996. – Nr.3.

⁶⁷ Turpat – 118.lpp.

⁶⁸ Mugurēvičs Ē. Novadu veidošanās un to robežas Latvijas teritorijā (12.gs-16.gs. vidus). // Latvijas zemju robežas 1000 gados. – R., 1999. – 74.lpp.

⁶⁹ Urtāns J. Latvijas senās svētnīcas. – R., 1993. – 55.lpp.

⁷⁰ Latviešu tautas teikas. – R., 1989. – 101.-102.lpp.

Kā tuvākais būtu identificējams Burtnieku–Vaidavas virziena ceļš, nedaudz tālāk (Cimpēnu apkārtnē) meklējams Limbažu–Valmieras virziena senceļš.[71]⁷¹

Galvenokārt balstoties uz latviešu tautas teikumu materiālu Beverīnu Zilā kalnā mēģina lokalizēt J. Klētnieks, kā arī A. Grīnbergs.[72]⁷² Tomēr nopietna pamatojuma šai hipotēzei trūkst.

Kopumā var secināt, ka Zilais kalns ir netipiska vieta priekš latgaļu nocietinājuma un tajā nav konstatējamās 13. gs. nocietinājumu paliekas. Tomēr, ņemot vērā teikas, nav izslēgts, ka šeit atradusies kāda svētnieka nocietināta dzīvesvieta. Zilais kalns no Cēsīm atrodas apmēram 32 km attālu, kas atbilst IH aprakstam. Taču attālums līdz Sakalai ir vērtējams kā nepiemērots – 60 km nevarētu prasīt no karaspēka pusotras diennakts pārgājienam.

Līdz ar to pēc pašreizējiem priekšstatiem par Zilo kalnu kā netipisku senlatviešu pilij un tā tuvumu Igaunijai var uzskatīt, ka šī vieta neatbilst IH balstītajām prasībām, lai šeit lokalizētu Beverīnu. Tādēļ plašāk šo hipotēzi darbā neaplūkošu.

Vīļumu pilskalns

Pilskalns atrodas Gaujas krastā, kas to norobežo no vienas puses, no divām citām pusēm pilskalnu norobežo Gaujas vecupes. Ieejas vieta varētu būt starp vecupju likumiem ap 10 metrus plata, ko aizsargā neliels grāvis. No ceturtās puses pilskalnu norobežo trīs ap 200 metri gari vaļņi. Attālums starp tiem dažādi desmiti metri. Iespējams apdzīvotas arī šīs starp vaļņu teritorijas. Pilskalna plakuma caurmērs ap 150 metru.[73]⁷³

Vīļumu pilskalns (pašlaik gan pastāv uzskats, ka tas nemaz nav pilskalns, bet dabas veidojums) atradies Imeras novadā blakus Gaujai. (Skatīt karti nr. 6) Kalna tuvumā atrodas Gaujas labā krasta senceļš. Šis ceļš ir saistāms ar IH pieminētā Beverīnas ceļa klātbūtni.[74]⁷⁴

Vīļumu pilskalnu 80-to gadu beigās atklāja vēsturnieks G. Skutāns, savukārt hipotēzi par šeit iespējamo Beverīnu 1988. gadā izteicis J. Urtāns, taču plašāk to nav pamatojis.[75]⁷⁵

Vīļumu pilskalns no Cēsīm atrodas apmēram 10 km tālu, līdz Sakalas zemēm no tā ir ap 90 km. Tātad attālums ir atbilstošs pēc IH izvirzītajām prasībām. Tomēr neskaidrs ir jautājums vai Vīļumu pilskalns ir mākslīgi veidots nocietinājums, vai dabas veidota līdzība. Šajā sakarā būtu nepieciešami samērā nopietni šīs vietas kontrolpētījumi.

Šo hipotēzi ir apšaubījis gan G. Skutāns, kurš pats atklāja šo pilskalnu,[76]⁷⁶ gan Ē. Mugurēvičs, kurš uzskata, ka tas nemaz nav pilskalns, bet gan dabas veidojums.[77]⁷⁷ Sakarā ar šo neskaidro jautājumu Beverīnas lokalizācijas apskatu tā sauktajā Vīļumu pilskalnā uzskatu par atliekamu.

Vaidavas pilskalns

Pilskalns atrodas Vaidavas ezera ziemeļaustrumu krastā, kas veido pilskalna rietumu sānu. Ziemeļu pusē pilskalns norobežots ar 10–15 metrus dziļu uz ezeru izejošu gravu. No pārējām divām pusēm pilskalnu norobežo trīs grāvji un trīs vaļņi. Iekšējais valnis uzbērts gar pilskalna plakuma malu, no grāvja dibena līdz vaļņa virsotnei ir 3–4 metri. Pilskalnam ir kvadrātveida plakums,

⁷¹ Pāvulāns V. Satiksmes ceļi Latvijā XIII-XVII gs. – R., 1971. – 130.lpp.

⁷² Grīnbergs A. Kur atrodas Beverīna? // *Atmoda Atpūtai*. – 1993. 15.septembris.

⁷³ Urtāns J. Vīļumu pilskalns. // *Zinātne un Tehnika*. – 1988. – Nr.5.–5.lpp.

⁷⁴ Mugurēvičs Ē. Svarīgākie ceļi lībiešu un latgaļu teritorijās. // *Arheoloģija un etnogrāfija III* – R., 1961. – 76.lpp.

⁷⁵ Urtāns J. Vīļumu pilskalns. // *Zinātne un Tehnika*. – 1988. – Nr.5.-5.lpp.

⁷⁶ Skutāns G. Ceļš uz Beverīnu? // *Latvijas Vēsture* – 1992. – Nr.4.-64.lpp.

⁷⁷ Mugurēvičs Ē. Komentāri. // *Indriķa hronika*. – R., 1993. – 377.lpp.

apmēram 60x60 metrus liels. Ieeja visticamāk atradusies pilskalna austrumu pusē, pāri vaļņiem un grāvjiem. Pēc visa spriežot pilskalna nocietinājumu sistēma ir bijusi spēcīga.[78]⁷⁸

Vaidavas pilskalns tāpat kā lielākā daļa iepriekš aplūkoto senvietu atradies Imeras novadā un to varētu uzskatīt par šī novada dienvidu daļas centru.[79]⁷⁹ (Skatīt karti nr. 7) Vaidavas pilskalns ir uzskatāms par nopietnāku nocietinājumu nekā Cimpēnu pilskalns. Pilskalns atrodas vairāku nozīmīgu senceļu tuvumā. Kā vistuvākos pilskalnam var atzīmēt Straupes–Valmieras un Vaidavas (Rubenes)–Burtņieku virziena ceļus. Nedaudz tālāk atradās Limbažu – Valmieras un cieši gar Gaujas labo krastu ejošais senceļš.

Par Beverīnu Vaidavas pilskalnā pirmais izsakās baltvācu izcelsmes vēstures pētnieks K. Zīverss.[80]⁸⁰ Vēlāk šai hipotēzei pievienojas A. Bīlenšteins[81]⁸¹ un T. Dobners.[82]⁸² Šāda nostāja nav sveša arī latviešu vēstures pētniekiem jaunākā periodā. Visaktīvāk Beverīnas lokalizāciju Vaidavas pilskalnā aizstāvēja P. Stepīņš.[83]⁸³

Pēc visa spriežot Vaidavas pilskalns atbilst IH balstītajām pamatprasībām Beverīnas lokalizācijai. Tātad tas ir samērā labi nocietināts pilskalns, kā arī tā attālums līdz Cēsīm un Sakalai atbilst reāli veicamajam. Tā no Cēsīm tas atrodas apmēram 18 km, bet no igauņu zemēm apmēram 80–85 km attālu.

Sakarā ar to šo hipotēzi pagaidām kā vienīgo Gaujas labā krasta reģionā var izvirzīt plašākai izpētei tālākā darba gaitā.

Akmens krāvumi pie Vaidavas ezera “Oģēnos”

Nepilnu kilometru uz ziemeļaustrumiem no Vaidavas “Zviedru” priedes mežā atrodas koncentrēti akmens krāvumi. Akmens krāvumu rindas aizņem 6 ha lielu platību. Krāvumu ziemeļu daļā saglabājušies ap 90 cm plati un 40 cm augsti “mūra” fragmenti. Arī augsnē tie iegrimuši 30–40 cm dziļi. Pie akmeņu rindām konstatēts ogļu slānītis. Austrumu pusē akmeņu krāvumu ārējās malas neveido taisnu, bet lauzītu pakāpienveida līniju, ik pa apmēram 8 metriem. Nākamā “pakāpiena” nobīde ir 30–40 cm. Hipotēzes autors, K. Purviņš, izsaka minējumu, ka tas varētu norādīt balķu resnumu. Austrumu un rietumu pusē šo vietu ieskauj purvainā zemiene.⁸⁴

Par apkārtnes senajiem ceļiem un nozīmi skatīt pie Vaidavas pilskalna. (Skatīt karti nr. 7)

Tomēr šī hipotēze neatbilst izvirzītajai prasībai par Beverīnu kā spēcīgu nocietinājumu. Pie tam nevar uzskatīt, ka šādi akmens vaļņi līdzinā vietā ir saistāmi ar seno latgaļu nocietinājumu būvniecības tradīcijām. Drīzāk šie akmens krāvumi būtu jāuzskata par kādu senu kulta vietu.

Līdz ar to šo versiju var uzskatīt par neatbilstošu un plašāk neizvērst.

⁷⁸ Urtāns J. Ziemeļvidzemes pilskalni. – R., 1993. – 41.-42.lpp.

⁷⁹ Mugurēvičs Ē. Novadu veidošanās un to robežas Latvijas teritorijā. // Latvijas zemju robežas 1000 gados. – R., 1999. – 74.-75.lpp.

⁸⁰ Sievers K.G. Beiträge zur Geographie Heinrichs v. Lettland. // Mag., Bd. XV, H. IV – Mitau, 1877. – 26.-49.s.

⁸¹ Bilenstein A. Die Grenzen des lettischen Volksstammes und der lettischen Sprache in der Gegenwart und im 13. Jahrhundert. – Spb., 1892. – 87.,94.s.

⁸² Döbner T. Die Lage der Burg Beverin. // Sb. R.,1912. – 82.-91.s.

⁸³ Stepīņš P. Beverīna. – Valmiera, 1993.

⁸⁴ Purviņš K. // Valmieras rajona laikraksts Liesma. – 1997. 5.feb. – 4.lpp.

II Gaujas kreisā krasta teritorijas

Vijciema Celītkalns

Pilskalns atrodas ap 100 metri uz dienvidiem no Vijas upes. Orientēts ziemeļaustrumu – dienvidrietumu virzienā un atrodas garenas kalnienes austrumu galā. No apkārtējā reljefa (Vijas upes ielejas) pilskalns paceļas 22 metri augstu. Tā nocietinājumi postīti zemes apstrādes darbos. Pilskalna austrumu pusē no nocietinājumiem saglabāties ap 0,5–1,5 metri augsts valnis un sekls grāvis. Šis grāvis kalna dienvidu pusē pārtop par terasi. Arī pilskalna ziemeļu pusē konstatējams sekls, bet plats grāvis, kas pārdala kalna muguru. Līdz ar to ir saskatāma arī nocietināta priekšpils. Aiz priekšpils pārrakuma, kalna nogāzē atrodas tā sauktais Pērkonas akmens. Apmēram 600 metru uz ziemeļrietumiem no Celītkalna atrodas Bitarīna kalns, kurā konstatēts kapulauks, kā arī īpašu akmeņu sakopojums.[85]⁸⁵

13. gs. sākumā Vijciema Celītkalns atradies Tālavas valstiskajā veidojumā un saistāms ar Vijciema pilsnovada centru, kurš atradās uz austrumiem no Trikātas pilsnovada.[86]⁸⁶ (Skatīt karti nr. 8) Tomēr vadoties pēc senākā kartogrāfijas materiāla (zviedru kartes, Mellina atlants), kā arī V. Pāvulāna[87]⁸⁷ un E.Mugurēviča[88]⁸⁸ darbiem, rodas priekšstats, ka Vijciems nav tieši saistīts ar nozīmīgākajiem satiksmes ceļiem. Tomēr, neapšaubāmi, ir bijuši mazsvarīgāki ceļi, kas savienoja Vijciemu ar citām Tālavas teritorijām. Visticamāk, ka aplūkojamā periodā pastāvējis ceļš, kas savienoja Vijciemu ar Trikātu, virzienā Vijciems–Plāņi–Trikāta. Ispējams, ka pastāvējis arī Igaunijas virziena ceļš, taču tā datējums ir neskaidrs.[89]⁸⁹

Beverīnu Celītkalnā lokalizēja P. Abuls[90]⁹⁰ un mūsdienās šo hipotēzi respektē virkne novadpētnieku[91]⁹¹ un literātu. P. Abula izpildījumā Vijciema hpotēze tiek nopietni pamatota, lai gan tajā atklājās arī vairāki vājie punkti.

Vijciema Celītkalna attālums no Cēsīm ir apmēram 53 kilometri, līdz Sakalai ap 40 kilometru, līdz ar to šajā pilskalnā lokalizēt Beverīnu praktiski nevar.

Pret šo hipotēzi aktīvi vērsās tādi šī jautājuma pētnieki, kā E. Brastiņš[92]⁹², P. Stepinš[93]⁹³, G. Skutāns, E. Mugurēvičs un citi.

Līdz ar šīs hipotēzes neatbilstību IH balstītajām prasībām, plašāk to darbā neaplūkošu.

Cērtenes pilskalns

Cērtenes pilskalns atrodas Smiltenes dienvidu daļā. (Skatīt karti nr. 9) Pilskalna dienvidu malas nogāze pie Cērtenes upītes ir ap 25 metrus augsta. Lai pilskalnu nocietinātu tam visapkārt izrakts varens grāvis, ko uzskata par vienu no grandiozākām fortifikācijas būvēm Latvijas pilskalnās. Grāvja dziļums ir ap 12 metru. Acīmredzot izraktās zemes samestas gar pilskalna plakuma malām, līdz 2 metriem augstu. Pilskalna platums caurmērā 60-70 metrus. Pilskalna austrumu un dienvidrietumu pusē starp grāvi un nogāzi izveidots līdzens plakums, kas varētu pildīt

⁸⁵ Urtāns J. Ziemeļvidzemes pilskalni. – R., 1993. – 46.-48.lpp.

⁸⁶ Mugurēvičs E. Novadu veidošanās un to robežas Latvijas teritorijā.// Latvijas zemju robežas 1000 gados. – R., 1999. – 75.lpp.

⁸⁷ Pāvulāns V. Satiksmes ceļi Latvijā XIII-VII gs. – R., 1971. – 112 – 113.lpp.

⁸⁸ Мугуревич Э. Восточная Латвия и соседние земли. Р., 1965. – 114. с.

⁸⁹ Pāvulāns V. Satiksmes ceļi Latvijā XIII- VII gs. – R., 1971. – 112.-113.lpp.

⁹⁰ Abuls P. Kur atradās Beverīna? // IMM, 1924. – Nr. 2.-6.

⁹¹ Goba A. Ceļš uz Bitarīnu. – R., 1990.

⁹² Brastiņš E. Beverīnas pilsvieta. – R., 1992. – 22.-24.lpp.

⁹³ Stepinš P. Beverīna. – Valm., 1993. – 21.-22.lpp.

priekšpils funkcijas. Pēc nocietinājuma veida un iespaidīguma pilskalns uzskatāms par cietokšņa veida nocietinājumu, kādus būvēja seno novadu centros.[94]⁹⁴

Cērtenes pilskalns veidoja Smiltenes novada centru, kurš savukārt ietilpa Tālavas valstiskā veidojuma ziemeļu daļā. Smiltenes novads aizņēma samērā mežainu un mazapdzīvotu teritoriju. [95]⁹⁵ Pilskalns atradies nozīmīgā Rīgas–Cēsu–Raunas–Alūksnes – Pleskavas ceļa tuvumā.[96]⁹⁶

Par Beverīnas lokalizāciju šajā pilskalnā publicētu pētījumu nav, šo hipotēzi iespējamības līmenī ir pārstāvējuši Smiltenes apkārtnes novadpētnieki – šī novada patrioti.[97]⁹⁷

No Cērtenes pilskalna līdz Cēsīm ir ~ 45 kilometri, savukārt līdz Sakalai ~ 65-70 kilometri. Abi šie attālumi būtībā neatbilst darbā izvirzītajām prasībām.

Ņemot vērā šo neatbilstību, kā arī citus apstākļus (Smiltenes un Cērtenes vārdu parādīšanos rakstītos avotos) Cērtēnē, lai gan pilskalns uzlūkojams par spēcīgāko Ziemeļvidzemē, Beverīnu lokalizēt nevarētu. Līdz ar to šo hipotēzi plašāk neizvērtēšu.

Drusku pilskalns

Pilskalns atrodas Veclaicenes pagastā Pilskalna ezera ziemeļu krastā. Pilskalns orientēts ziemeļaustrumu – dienvidrietumu virzienā. Kalna dienvidaustrumu sāns virs ezera līmeņa paceļas ap 90 metrus augstu. Nevienam citam Latvijas pilskalnā nav tāda sāna augstuma un stāvuma. Pretējā pilskalna nogāze ir ap 35 metrus augsta. Pilskalna ziemeļaustrumu gals ir nolaidens un izplūdis, taču šeit ir saskatāmas ap 0,5 metrus dziļa grāvja un uzbeduma paliekas. Pilskalna plakums ir 130 x 50 metrus liels, taču tas kādreiz ir arts, tāpēc postīts gan plakums, gan nocietinājumi. Pilskalnā ir atrastas māla trauku lauskas, kuras attiecināmas uz 11.–13. gs. Blakus pilskalnā atrodas Dzērves kalns, uz kura kādreiz auguši Dievozoli pie kuriem kādreiz nesti upuri. Savukārt pie Zeņģu mājām konstatējami pilskalnā atbilstoši senkapi, bet otrā pusē ezeram – Dieva kalns ar Māras pēdas akmeņiem.[98]⁹⁸ Līdz ar to var uzskatīt, ka pilskalns kopā ar minētajām senvietām veidoja zināmu materiālās un garīgās kultūras centru.

Šis pilskalns ietilpis Atzeles novadā, kas saistīts vienā valstiskā organizācijā ar Tālavu. Atzele minēta Pleskavas hronikā, sakarā ar 12. gs. notikumiem, kā Očela. Savukārt Alūksne, no kuras netālu atrodas Drusku pilskalns, kā Alista, Volista minēta Pleskavas hronikā 13. gs. otrā pusē. [99]⁹⁹

Pilskalna tiešā tuvumā nozīmīgu satiksmes ceļu lokalizācija nav pierādāma. Tuvākais svarīgākais satiksmes ceļš ir identificējams, kā Cēsu–Trikātas–Alūksnes–Pleskavas virziena ceļš. [100]¹⁰⁰ Taču vajadzēja pastāvēt vietējas nozīmes ceļam, kas savienoja pilskalna apkārtnes reģionu ar Alūksnes–Pleskavas virziena ceļu. Šī ceļa identificēšanai būtu nepieciešami papildus pētījumi.

Šo, savā ziņā absurdo, hipotēzi par Beverīnu Drusku pilskalnā trīsdesmito gadu sākumā izvirzīja vietējā novada patriots A. Eizenšmidts.[101]¹⁰¹

Attālums no Drusku pilskalna līdz Cēsīm ir apm. 130 kilometri, savukārt līdz Sakalai rēķināmi ne vairāk kā 30 kilometri. Līdz ar to var secināt, ka hipotēzes autors absolūti nav ņēmis vērā IH aprakstītos notikumus, jo, kaut vai analizējot tikai attālumus, tie nav nekādi piemērojami IH aprakstiem par Beverīnas saistību ar Cēsīm un Sakalu. Tādēļ šo hipotēzi plašāk neaplūkošu.

⁹⁴ Urtāns J. Ziemeļvidzemes pilskalni. – R., 1993. – 52.-54.lpp.

⁹⁵ Mugarēvičs E. Novadu veidošanās un to robežas Latvijas teritorijā. // Latvijas zemju robežas 1000 gados. – R., 1999. – 76.lpp.

⁹⁶ Mugarēvičs E. Svarīgākie ceļi lībiešu un latgaļu teritorijās. // Arheoloģija un etnogrāfija III – R., 1961. – 75.lpp.

⁹⁷ Saliņš A. Smiltenes senatne. // Npublicēts referāts Smiltenes novada dienai. – Smiltene, 1994.

⁹⁸ Urtāns J. Ziemeļvidzemes pilskalni. – R., 1993. – 57.-59.lpp.

⁹⁹ Mugarēvičs E. Novadu veidošanās un to robežas Latvijas teritorijā. // Latvijas zemju robežas 1000 gados. – R., 1999. – 76.lpp.

¹⁰⁰ Pāvulāns V. Satiksmes ceļi Latvijā XIII- VII gs. – R., 1971. – 126.-128.lpp.

¹⁰¹ Eizenšmidts A. Vadonis pa Alūksni un apkārtni. – Izd. "Saistošie raksti". (bez konkrēta gada). – 67., 71-72.lpp.

Trikātas pilskalns

Pilskalns atrodas Trikātas centrā, augstā krasta izcīlnī starp Trikātas ezeru austrumos un Abulas upi dienvidos. (Skatīt karti nr. 10) Kalna plakumā paceļas viduslaiku mūra pilsdrupas. Pilskalnā saskatāms aizmilzis grāvis, kas atdala pašu pilskalnu no priekšpils. Plakums ir ieapaļš, ap 100 metrus caurmērā. Virs ezera līmeņa pilskalns paceļas apmēram 30 metrus augstu. tomēr pagaidām Trikātas pilskalnā nekādas senlietas, kas būtu attiecināmas uz pirmsvācu periodu nav atrastas.[102]¹⁰²

Trikātas pilskalns iekļāvies Tālavas centrālajā novadā. Netālu no tā konstatēts kapulauks (pie Ķikutiem) un kulta vieta – Jēņu kalns.[103]¹⁰³

Trikātas pilskalns atradies arī nozīmīgu ceļu mezglā. Cauri Trikātai virzījies Rīgas–Pleskavas ceļš, kā arī Valmieras–Imeras virziena ceļš.[104]¹⁰⁴

Pirmais Beverīnu Trikātā lokalizē Lēvis of Menārs[105]¹⁰⁵, taču vēlākā periodā savas domas maina par labu Vaidavai. Mūsdienās šo variantu aktīvi atbalsta Ē. Mugurēvičs[106]¹⁰⁶ un J. Graudonis.[107]¹⁰⁷

Tomēr aplūkojot Trikātas pilskalnu kontekstā ar IH var saskatīt vairākas pretrunas, tāpat ir neskaidrs jautājums par Trikātas pilskalna hronoloģiju, jo tajā nav veikti nekādi pētījumi. Trikātas pilskalns no Cēsīm atrodas 38 kilometrus tālu, kas vadoties pēc iepriekš pieņemtajiem kritērijiem ir mazliet par daudz. Savukārt līdz Sakalas apgabaliem no Trikātas ir ~ 60–65 kilometri, kas tāpat neatbilst pieņemtajiem kritērijiem.

Tomēr sakarā ar to, ka šī hipotēze mūsdienās ir uzskatāma par dominējošo un nelielo nesaderību attālumu jautājumā, šo versiju darba tālākā gaitā aplūkošu plašāk.

Pret šo hipotēzi vērsušies tādi šī jautājuma pētnieki, kā P.Abuls, A.Švābe, J.Urtāns[108]¹⁰⁸, G.Skutāns, M.Auns un P.Stepiņš.[109]¹⁰⁹

Pekas kalns

Pilskalns atrodas 5 kilometrus no Valmieras pilsētas robežas, Gaujas vecupes krastā. Kalna ziemeļu un rietumu pusē atrodas mukulājs, un šajā pusē kalna stāvās malas ir ap 10 metru augstas. Pilskalna dienvidu pusē gar kalna pakāji ir ap 2 metrus dziļš grāvis, kas šo kalna malu padarījis diezgan stāvu. Austrumu pusē kalna kaupre pārrakta un izraktās zemes uzbērtas 1 metru augstā uzbedumā pilskalna plakuma austrumu malā. Pārrakuma dziļums kopā ar valni ir apmēram 8 metri. Taču iespējams, ka valnis kādreiz ir bijis augstāks, jo tas varētu būt daļēji noarts. Pilskalna plakums ir 35 x 70 metru liels. Aiz pārrakuma austrumu pusē atradusies nocietināta priekšpils. Par priekšpils aizsardzības sistēmu liecina otrs kaupres pārrakums, kurš ir 3 metrus plats. Priekšpils plakuma izmēri ir 30 x 80 metri, bet augstums 6–8 metri.[110]¹¹⁰

Tā kā pilskalns atrodas Gaujas tuvumā var secināt, ka viena no tā funkcijām bija kontrolēt Gaujas ūdens ceļu. Visticamāk, ka Pekas kalns ietilpis Trikātas novadā, kura ziemeļrietumu robeža varēja būt Gauja. (Skatīt karti nr. 6)

¹⁰² Urtāns J. Ziemeļvidzemes pilskalni. – R., 1991. – 50.-51.lpp.

¹⁰³ Mugurēvičs E. Novadu veidošanās un to robežas Latvijas teritorijā. // Latvijas zemju robežas 1000 gadus. – R., 1999. – 75.lpp.

¹⁰⁴ Mugurēvičs E. Svarīgākie ceļi lībiešu un latgaļu teritorijās. // Arheoloģija un etnogrāfija III – R., 1961. – 74.-75.lpp.

¹⁰⁵ Lōwis of Menar C. Die Deutsch – Ordesburg Trikatēn in Livland. – R., 1890. – S. 37.-50.

¹⁰⁶ Mugurēvičs Ē. Komentāri. // Indriķa hronika. – R., 1993. – 376.-377.lpp.

¹⁰⁷ Graudonis J. Priekšvārds E. Brastiņa simtgades izdevumam. // Brastiņš E. Beverīnas pilsvieta. – R., 1992. – 13.lpp.

¹⁰⁸ Urtāns J. Ziemeļvidzemes pilskalni. – R., 1991. – 12., 51.lpp.

¹⁰⁹ Stepīņš P. Beverīna. – Valm., 1993. – 22.lpp.

¹¹⁰ Urtāns J. Ziemeļvidzemes pilskalni. – R., 1991. – 38.-39.lpp.

Tāpat nevar pilnībā piekrist uzskatam, ka Pekas kalns atrodas atstātus no nozīmīgiem satiksmes ceļiem. Kā jau minēju pilskalna tiešā tuvumā atrodas Gaujas ūdens ceļš. Bez tam 6 kilometrus attālu Gaujas pretējā krastā atradās Rīgas–Turaidas–Pleskavas ceļš, kuru identificē V. Pāvulāns.[111]¹¹¹ Vēl tuvāk, apmēram 2–3 kilometrus atstatu, atradās ceļš, ko Ē. Mugurēvičs identificē kā Beverīnas ceļu (Cēsis–Briežu muiža–Jumaras upes grīva – tālāk pār Gaujai uz Trikātu).[112]¹¹² Savukārt Rīgas–Trikātas–Pleskavas ceļa variants[113]¹¹³ atradās 10–12 kilometrus attālu. Arī Pekas kalna tiešā tuvumā būtu identificējams ceļš, kas savienoja pilskalnu ar, tā saukto (pēc Mugurēviča), Beverīnas ceļu, kā arī ar Cēsīm. Praktiski var uzskatīt, ka pastāvēja Gaujas kreisā krasta ceļš arī posmā Cēsis–Valmiera.[114]¹¹⁴

Pekas kalnu 1887. gadā atklāja V. D. Balodis. Viņš arī izvirzīja hipotēzi par Beverīnu šajā pilskalnā.[115]¹¹⁵ Tēva viedokli turpina atbalstīt F. Balodis, kurš arī vaicis izrakumus Pekas kalnā. [116]¹¹⁶ Par labu šai hipotēzei nosliecās arī A. Švābe, lai gan svārstās starp Raunas variantu.[117]¹¹⁷

Pekas kalna attālums līdz Cēsīm ir ~ 25 kilometri, līdz Sakalai 75 kilometri. Šie attālumi būtībā atbilst pēc IH izvirzītajām prasībām. Līdz ar to šo hipotēzi aplūkošu plašāk darba tālākā gaitā.

Tanīsa kalns

Pilskalns atrodas Raunas upītes labajā krastā. (Skatīt karti nr. 11) Tā augstums no upes puses 27 metri. Pilskalna plakums apmēram 30 x 100 metrus liels. Austrumu pusē kalns nostāvināts radot 3 metrus augstu uzbedumu gar plakuma malu. Arī 10 metrus augstā rietumu mala mākslīgi nostāvināta. Šī malas pakājē vērojams terases veida uzbedums. Gar 10 metrus augsto dienvidu malu uz plakumu vedusi ieeja. Acīmredzot tās aizsargāšanai gar plakuma malu izveidots 2 metrus augsts valnis. Otra ieeja, iespējams, bijusi zem uzbeduma austrumu galā, tai vietā, kur tas iegrimis.[118]¹¹⁸

Raunas apkārtnē, pateicoties Tanīsa kalnam, ir uzskatāma par vienu no lielākajiem Tālavas centram.[119]¹¹⁹ Šajā apkārtņē lokalizējami vairāki senie ceļi. Kā svarīgākos var izdalīt – Rīgas–Alūksnes (Rīga–Cēsis–Rauna–Smiltene–Gaujiena–Alūksne) virziena ceļu.[120]¹²⁰ Lai gan Ē. Mugurēvičs Kokneses–Cēsu ceļu 13. gs. sākuma periodā saskata maršūtā Koknese–Ērgļi–Nītaure–Āraiši–Cēsis[121]¹²¹, tomēr jau 14. gs. beigās parādās šī virziena ceļš ar maršutu Koknese–Ērgļi–Vecpiebalga–Dzērbene–**Rauna**–Cēsis.[122]¹²² Uzskatu, ka abi šie ceļi varēja jau pastāvēt 13. gs. sākumā. Par labu pēdējam ceļa variantam liecina arī pilskalnu izvietojums. Tā spēcīgs centrs ar pilskalnu ir bijusi Vecpiebalga (Griškas kalns), Dzērbene ar Augsto kalnu un Ūketu pilskalnu. Maz ticams, ka šie Tālavas pierobežas centri savā starpā nebūtu bijuši saistīti. Tāpat būtu loģiski Raunu saistīt ar Cēsu – Trikātas virziena ceļu taisnākā līnijā nekā caur Cēsīm, jo Trikāta veidoja Tālavas centru. E. Brastiņš Raunas apkārtņē pat saskata 15 senu ceļu krustpunktu.[123]¹²³

¹¹¹ Pāvulāns V. Satiksmes ceļi Latvijā XIII-VII gs. – R., 1971. – 116.lpp.

¹¹² Mugurēvičs Ē. Svarīgākie ceļi lībiešu un latgaļu teritorijās. //Arheoloģija un etnogrāfija III – R., 1961. – 76.-77.lpp.

¹¹³ Turpat – 74.-75.lpp.

¹¹⁴ Auns M. Jauna versija par Beverīnu. // LVIŽ. – 1996. – Nr.3. – 120.lpp.

¹¹⁵ Balodis V.D. Jumeras leja un viņas ievērojamās vietas. – Valm., 1909.

¹¹⁶ Баллодь Ф. В. Отчетъ о командировке въ Прибалтийскій край летомъ 1909 года. – Труды Московскаго предварительнаго комитета по устройству XV Археологическаго съезда. – М., 1911. – С. – 26.

¹¹⁷ Švābe A. Tālava. // Sējējs. – 1936., Nr. 2., 4.

¹¹⁸ Brastiņš E. Beverīnas pilsvieta. – R.,1992. – 34.-35.lpp.

¹¹⁹ Mugurēvičs E. Novadu veidošanās un to robežas Latvijas teritorijā. // Latvijas zemju robežas 1000 gados. – R., 1999. – 75.lpp.

¹²⁰ Mugurēvičs Ē. Svarīgākie ceļi lībiešu un latgaļu teritorijās. //Arheoloģija un etnogrāfija III – R., 1961. – 75.lpp.

¹²¹ Turpat – 72.lpp.

¹²² Pāvulāns V. Satiksmes ceļi Latvijā XIII-VII gs. – R., 1971. – 128.-129.lpp.

¹²³ Brastiņš E. Beverīnas pilsvieta. – R.,1992. – 31.lpp.

E. Brastiņš arī izvirzīja Raunu, kā iespējamo Beverīnas pilsvietu.[124]¹²⁴ Par labu šim variantam svārstās arī A. Švābe.[125]¹²⁵ Pēckara periodā šo hipotēzi atbalsta E. Šturms[126]¹²⁶, viņš arī izvirza Beverīnas vārda latviskoto formu – Beb(e)rīna. Plašākus pierādījumus šai hipotēzei izvirza G. Skutāns.[127]¹²⁷

Raunas Tanīsa kalns, bez šaubām, ir uzskatāms par vienu no spēcīgākajiem Ziemeļvidzemes pilskalniem. Attālums no Tanīsa kalna līdz Cēsīm ir ap 20 km, līdz Sakalai ap 85–90 km. Tātad šie fakti atbilst izvirzītajām prasībām un šo hipotēzi aplūkošu plašāk darba tālākā gaitā.

4. Beverīnai atbilstošo pilsvietu plašāks apskats

Vaidavas pilskalns

Par Beverīnas lokalizāciju Vaidavas pilskalnā jaunākā periodā visaktīvāk un pamatotāk ir iestājies P. Stepīņš. Tādēļ kā galvenos argumentus šīs hipotēzes apskatam izmantošu tieši šī vēsturnieka izvirzītos. Tā P. Stepīņš pamatojot Vaidavas variantu kā galvenos izvirza šādus argumentus:

1. Imeras novads un līdz ar to Vaidavas pilskalns ietilpa Tālavas sastāvā;[128]¹²⁸
2. Beverīna un Trikāta nav viena un tā pati vieta;[129]¹²⁹
3. Beverīna atradās Imeras novadā, jo tajā bieži uzturas Indriķis, kura baznīca atradās šajā novadā;[130]¹³⁰
4. Vaidavas pilskalns no Cēsīm atrodas apmēram 16 km. attālu;[131]¹³¹
5. Karagājiens no Beverīnas uz Sakalu ir noticis gar Gaujas labo krastu (sk. 117. ats.);
6. Pie Vaidavas var ļoti precīzi rekonstruēt IH aprakstīto ceļu situāciju;[132]¹³²
7. Izrakumu apjoms un pēc tiem izdarītie secinājumi par Vaidavas pilskalnu nav uzskatāmi par nopietniem;[133]¹³³
8. Beverīnas pils varēja pastāvēt samērā īsu periodu (~ 1200.–1216. g.), tādēļ nav obligāta prasība pēc spēcīga 12.–13. gs. kultūrslāņa. Tāpat kā nav obligāti, ka Beverīnas pilsvietā nevar būt vēlāka perioda kultūrslānis (Trikātas piemērs – sk. 119. ats.).

Argumentu analīze

1. Bez plašāka pētījuma par Tālavas teritoriālo uzbūvi un tās robežām viennozīmīgi nav iespējams apgalvot vai Imeras novads ietilpa Tālavas daļā, vai uzskatāms par patstāvīgu novadu. Tomēr šis jautājums ir viens no būtiskākajiem lokalizējot Beverīnu Gaujas labajā krastā, jo līdz ar negatīvu atbildi automātiski atkristu Gaujas labā krasta (Imeras) Beverīnas hipotēzes.

¹²⁴ Turpat.

¹²⁵ Švābe A. Tālava. // Sējējs. – 1936., Nr. 2.

¹²⁶ Šturms E. Die Lage von Gericke und einigen anderen frugeschichtlichen Burgen Lettlands. // Contributions of Baltic University, Nr.48. – Pinneberg, 1947. – 6.p.

¹²⁷ Skutāns G. Ceļš uz Beverīnu? // Latvijas vēsture., 1992, Nr.4. – 61.-67.lpp.

¹²⁸ Stepīņš P. Beverīna. – Valm., 1993. – 26.lpp.

¹²⁹ Turpat – 28.lpp.

¹³⁰ Turpat – 29.lpp.

¹³¹ Turpat – 30.lpp.

¹³² Turpat – 32.lpp.

¹³³ Turpat – 34.lpp.

Arī vēsturnieku vidū nepastāv vienprātība par šo problēmu, tā piemēram bez P. Stepīņa arī M. Auns[134]¹³⁴, u.c. uzskata Imeru par Tālavas daļu. Savukārt J. Lietgaliets, H. Laakmans, G. Skutāns, u.c. uzskata, ka Imera nav iekļāvusies Tālavā. Analizējot šo problēmu rodas priekšstats, ka Imera kā latgaļu novads veidojies samērā vēlā periodā, apmēram 12. gs. otrajā pusē. Šādu viedokli pārstāv M. Auns un Ē. Mugurēvičs.[135]¹³⁵

Šajā sakarā būtu jākonstatē, kā šādu jaunu novadu veidošanās notika. Vai latgaļiem iespējoties jaunās teritorijās saglabājās piederības sajūta iepriekšējam novadam, jeb šai kolonizācijai bija gadījuma raksturs un tā notika samērā stihiski? Šo jautājumu noskaidrošanai varētu palīdzēt līdzīgu norišu pētīšana citās zemēs – valstīs. Īpaši neiedziļinoties šādu analogiju meklēšanā citur pasaulē, tomēr rodas priekšstats, ka šādas jaunapgūtas teritorijas ir tendētas uz patstāvību un tikai minimāli nepieciešamo saikni ar “pirmvalsti”. Līdzīgi Imeras situāciju atspoguļo IH aprakstā par Imeras letu kristīšanu. [136]¹³⁶ Šajā aprakstā redzams, ka Imeras leti atšķirībā no Tālavas latgaļiem nav kristīti, un viņi var izvēlēties vai pieņemt latīņu kristietību, vai pakļauties krievu ticībai kā tālaviešiem. Šajā situācijā redzams, ka Imeras zemju kolonizēšana nav notikusi kā Tālavas organizēta akcija, bet gan atsevišķi no Tālavā pastāvošās kārtības. Veicot šādu nepaplašinātu analīzi, rodas priekšstats, ka diez vai ir pamatojums uzskatīt Imeru par Tālavas daļu.

G. Skutāns, pamatojoties uz Beverīnas vecāko attiecībām ar krustnešiem, šajā sakarā norāda, ka Beverīna atrodas Gaujas austrumu krasta teritorijās, kas nonāk vācu pakļautībā tikai pēc 1214. g., savukārt Imeras novads ir pakļauts krustnešiem jau no 1208. g.[137]¹³⁷

Līdz ar to aplūkotais arguments ir stipri apšaubāms.

2. Arguments, ka Beverīna un Trikāta nav viena un tā pati vieta būtībā nepierāda Beverīnas lokalizāciju kādā konkrētā pilskalnā. Tas tikai noraida iespēju Beverīnu identificēt ar Trikātas pilskalnu.
3. Beverīnas saistība ar priesteri Indriķi ir nenoliedzama, taču tas pilnībā nenozīmē, ka Beverīna būtu tieši meklējama Imeras novadā, kur atradās Indriķa dzīvesvieta un baznīca.

Tomēr šis arguments būtu jāņem vērā kā vēl viens pieturas punkts Beverīnas lokalizēšanai – Beverīna neatradās pārāk tālu no Indriķa dzīvesvietas (Rubene vai Mujāni). Iespējams, ka Beverīna bija tuvākais, nopietnākais letgaļu nocietinājums šīm teritorijām. apskatot paša Imeras novada pilskalnus var rasties jautājums – vai šeit 13. gs. sākumā maz pastāvēja kāds spēcīgs nocietinājums? Tā Cimpēnu pilskalns ir samērā niecīgs un bez kultūrslāņa pazīmēm, Vaidavas pilskalns, iespējams, veidojies vēlākā periodā (13. gs. otrā pusē), bet par Viļumu pilskalns pašreiz nav skaidras informācijas vai tas vispār ir bijis pilskalns. Šādā situācijā priesterim Indriķim ienaidnieka uzbrukuma gadījumā būtu jāmeklē patvērums tuvākajā un spēcīgākajā Gaujas kreisā krasta pilskalnā.

4. Pilskalna attālumu attiecības kā atbilstošas ir aplūkotas iepriekš.
5. Par karagājiena maršutu uz Sakalu nevar viennozīmīgi runāt kā tikai par Gaujas labā krasta iespējamību. Analizējot 17. gs. beigu kartogrāfijas materiālu ir redzams, ka galvenie ceļi uz Sakalas apgabaliem virzās caur Gaujas labā krasta teritorijām, taču pāri Gaujai pastāv vairākas pārejas vietas. Viena no tām ir tagadējās Valmieras apkārtnē. Šis kartogrāfijas materiāls parāda, ka karagājiens uz Sakalu tikpat labi

¹³⁴ Auns M. Jauna versija par Beverīnu. // LVIŽ. – 1996. – Nr.3. – 119.lpp.

¹³⁵ Mugurēvičs E. Novadu veidošanās un to robežas Latvijas teritorijā. // Latvijas zemju robežas 1000 gadus. – R., 1999. – 74.lpp.

¹³⁶ Indriķa hronika. – R., 1993. – 109.lpp.

¹³⁷ Skutāns G. Ceļš uz Beverīnu? // Latvijas vēsture., 1992, Nr.4. – 62.lpp.

varētu būt organizēts no Gaujas kreisā krasta teritorijām, un virzienā līdz Valmierai noritējis šī krasta apgabalos. Laupījuma sadale atpakaļceļā pie Burtnieku ezera tik pat labi var nozīmēt, ka tālāk ceļi šķērās tiem karotājiem, kas palika Gaujas labajā krastā un tiem, kas devās tālāk uz tagadējās Valmieras pusi, lai šķērsotu Gauju.

6. Vaidavas pilskalna apkārtnē, izmantojot Mellina atlantu, patiešām, ir iespējams diezgan precīzi rekonstruēt ceļu situāciju, kas atspoguļojās IH aprakstā par igauņu nakšņošanu pie ezera, kas atrodas pie Beverīnas ceļa.[138]¹³⁸
7. Izrakumi Vaidavas pilskalnā patiešām nav uzskatāmi par tik nozīmīgiem, lai konkrēti apstiprinātu vai noraidītu Beverīnas pastāvēšanu šajā pilskalnā. Tomēr tie dod zināmu ieskatu pilskalna apdzīvotības intensivitātē, mazākā mērā hronoloģijā.
8. P. Stepiņa argumentam par Beverīnas pastāvēšanas hronoloģiju var piekrist tikai daļēji. Protams, nevar noliegt, ka pēc Beverīnas nodedzināšanas 1216. g. tās vietā pēc lielāka vai mazāka laika sprīža varēja tikt uzcelts kāds jauns nocietinājums. Līdz ar to var piekrist P. Stepiņa viedoklim par to, ka nepamatots ir uzskats, kurš izslēdz Beverīnas pilsvietā arī vēlāka laika kultūrslāni.

Taču analizējot P. Stepiņa hipotēzi, ka Beverīna varēja tikt celta tikai 13. gs. sākumā un, ka celtniecības darbos padomus, iespējams, devis pats Indriķis, rodas vairāki nepārliciecināmi momenti. Pirmkārt Beverīnas vārds tiek minēts jau 1208. g., kad tikai nesen bija kristīta Imera. Maz ticams, ka pa dažiem mēnešiem bija iespējams uzcelt tādu svarīgu un spēcīgu nocietinājumu kā Beverīna. Otrkārt, neticami, ka šādu svarīgas pils celtniecību, kurā ar padomu piedalījies pats Indriķis (kā izsakās Stepiņš), hronists būtu atstājis bez ievēribas rakstot hroniku.

Ticamāk, ka Beverīnas pilsvietā tomēr būtu meklējams samērā izteikts 12.–13.

gs. kultūrslānis. Interesantu norādi šajā jautājumā min G. Skutāns, kurš saskata iespējamību, ka Beverīnas vārds parādās jau 12. gs. arābu ģeogrāfa Idrisī Eiropas ziemeļu daļas kartē, kā "Barūnia". Šī vietvārda novietojums kartē sakrīt ar Beverīnas lokalizācijas teritoriju.[139]¹³⁹

Kopumā izvērtējot argumentus, kas izvirzīti par labu Vaidavas hipotēzei var secināt, ka šai hipotēzei par labu faktiski liecina trīs argumenti – Vaidavas pilskalna ģeogrāfiskais novietojums, apkārtējo ceļu situācija un daļēji arī tā tuvums Indriķa dzīvesvietai. Taču pārējie argumenti ir vairāk vai mazāk apstrīdami.

Galvenie pretargumenti Vaidavas hipotēzei

1. Trikātai un Beverīnai jāatrodas tuvāk nekā ir attālums starp Trikātas un Vaidavas pilskalniem (~30 km), jo starp tiem ir bijuši cieši sakari;[140]¹⁴⁰
2. Vaidavas pilskalns atradās patstāvīgajā Imeras novadā, bet Beverīna – Tālavas Vaidavas pilskalns ir samērā zems nocietinājums;[141]¹⁴¹
3. IH nevienā ar Imeru saistītā aprakstā nav minēta Beverīna;[142]¹⁴²
4. Imeras novads neatradās meslu atkarībā no krievu zemēm;[143]¹⁴³
5. Nav apstiprinājuma veicot arheoloģiskos pārbaudes izrakumus;[144]¹⁴⁴

¹³⁸ Indriķa hronika. – R., 1993.-141.lpp.

¹³⁹ Skutāns G. Ceļš uz Beverīnu? // Latvijas vēsture., 1992, Nr.4. – 63.-64.lpp.

¹⁴⁰ Abuls P. Kur atradās Beverīna? // IMM, 1924. – Nr. 2. – 173.-175.lpp.

¹⁴¹ Abuls P. Kur atradās Beverīna? // IMM, 1924. – Nr. 2. – 173.-175.lpp.

¹⁴² Laakmann H. Die Ymera. – Sb.Esten., 1930. – 154.lpp.

¹⁴³ Laakmann H. Die Ymera. – Sb.Esten., 1930. – 154.lpp.

¹⁴⁴ Apala Z., Apals J. Izrakumi Vaidavas pilskalnā un Raunas pilsdrupās. // Mat. R., - 1988. – 18.lpp.

6. Gaujas labā krasta zemes tika kristītas līdz 1208. g. un šajā sakarā Beverīna netiek minēta;[145]¹⁴⁵
7. Vaidavas pilskalna nocietinājumi raksturīgi viduslaiku krustnešu piļu nocietinājumiem;[146]¹⁴⁶
8. Pie pilskalna nav latgaļu kapulauka;[147]¹⁴⁷
9. Mellina atlantā nav ceļa, kas savienotu Briēžezeri (domāts kā IH minētais ezers pie Beverīnas ceļa) ar Vaidavas pilskalnu.[148]¹⁴⁸

Pretargumentu analīze

1. P. Abula izvirzītais pretarguments Beverīnas identifikācijai ar Vaidavas pilskalnu galvenokārt ir balstīts IH XII nodaļā, kur tiek minēts, ka igauņi iebrūkot Trikātas novadā, nodara letiem lielus zaudējumus un, aplenkuši Beverīnas pili, veselu dienu cīnās ar letiem. Šis piemērs visskaidrāk norāda Beverīnas un Trikātas saistību. Vai nu Beverīna atradusies pašā Trikātas novadā (kas būtu visticamāk), vai arī tiešā šī novada robežu tuvumā. Šajā fragmentā nav nekādu norāžu, ka igauņi no Trikātas novada būtu veikuši turpat vai dienu garu pārgājienu, pārgājuši Gauju un nonākuši citā novadā – Imerā, kas tiem būtu jādara, ja Beverīnu saista ar Vaidavu. Tādējādi šo pretargumentu var uzskatīt par pamatotu.

2. Otram Abula pretargumentam pilnībā nevar piekrist, jo, lai gan Vaidavas pilskalnu nevar pieskaitīt pašiem augstākajiem pilskalniem, tomēr, kā to atzīmē J.Urtāns,[149]¹⁴⁹ pilskalna nocietinājumu sistēma ir spēcīga. Tātad šis pretarguments nav no tiem, kas varētu izslēgt Beverīnas pils atrašanos Vaidavas pilskalnā.

3. J. Lietgaliets ir viens no tiem pētniekiem, kurš apšaubā iespējamību, ka Imera būtu ietilpusi Tālavas valstiskajā veidojumā (šī problēma jau tika aplūkota augstāk). Visticamāk, ka J. Lietgalietim šajā ziņā ir taisnība un Imeras novads ir bijis vairāk vai mazāk patstāvīgs veidojums, nevis Tālavas sastāvdaļa. Līdz ar to šis pretarguments liecina par sliktu Vaidavas pozīcijām, jo Beverīna atrodas Tālavas, bet Vaidava Imeras zemē.

Savā ziņā līdzīgās domās kā Lietgaliets ir arī H. Laakmans. IH tekstā vienīgā Imeras un Beverīnas vārdu vienlaicīga saistība ir aprakstā par ezeru pie Beverīnas ceļa. Tomēr šis pretarguments nevar viennozīmīgi noraidīt Beverīnas atrašanos Vaidavā.

4. Savukārt Laakmana pretarguments par Imeras attiecībām ar krievu zemēm vēlreiz norāda, ka Imeras novads nav pilnībā saistāms ar Tālavu, kura atradās meslu atkarībā no krievu zemēm. Imeras leti neatradās šādā pakļautībā.[150]¹⁵⁰ Būtībā šis pretarguments vēlreiz norāda, ka Beverīna nevar atrasties Imeras novadā.

5. Lai gan veiktie pārbaudes izrakumi Vaidavas pilskalnā ir bijuši samērā nelieli, tomēr nebūtu pieņemami tos pilnībā ignorēt. Tajos tika konstatēts, ka Vaidavas pilskalna kultūrlānis ir vāji izteikts un bez precīziem, vēlajam dzelzs laikmetam atbilstošiem atradumiem. Atradumi (ķieģeļu drumslas, kalta nagla) tieši uz pamatzemes liecina par salīdzinoši vēlu pilskalna apdzīvotību. Tāpat izrakumu vadītāji norāda uz pilskalna nocietinājumu sistēmas netipiskumu latgaļu pilskalnā.[151]¹⁵¹

¹⁴⁵ Mugurēvičs Ē. Latvijas vēsturiskās ģeogrāfijas jautājumi Ernesta Brastiņa darbos. Vai senās pils vārds ir uzminēts? // LVIŽ 1992. – Nr.4. – 24.lpp.

¹⁴⁶ Turpat

¹⁴⁷ Mugurēvičs Ē. Latvijas vēsturiskās ģeogrāfijas jautājumi Ernesta Brastiņa darbos. Vai senās pils vārds ir uzminēts? // LVIŽ 1992. – Nr.4. – 24.lpp.

¹⁴⁸ Lucāns A. Diletants meklē Beverīnu. // Liesma, 1996., Nr.22. – 4.lpp.

¹⁴⁹ Urtāns J. Ziemeļvidzemes pilskalni. – R., 1991. – 41.-42.lpp.

¹⁵⁰ Indriķa hronika. – R., 1993.-109.lpp.

¹⁵¹ Apala Z., Apals J. Izrakumi Vaidavas pilskalnā un Raunas pilsdrupās. // Mat. R., - 1988. – 18.lpp.

Būtībā arī šie fakti runā pretī Beverīnas–Vaidavas hipotēzei. Kā jau aplūkoju 19. lpp. būtu stipri apšaubāmi Beverīnu uzskatīt tikai par 13. gs. sākumā celtu nocietinājumu.

6. Samērā pārliecinošs ir arī Ē. Mugurēviča pretarguments par Imeras (Gaujas labā krasta zemju) kristianizāciju. Kā zināms Imeras leti pieņēma latīņu kristietību jau 1208. g. un šajā sakarā nav minēta ne Beverīnas, ne cita Tālavas letu kristīšana. Savukārt Tālavas pāriešana latīņu ticībā notika tikai 1214. g., tās pieņemšanu pārstāvēja Tālivalža dēli.[152]¹⁵² Līdz ar to arī Beverīnas leti nonāca katoļu ticībā no šī brīža un tas bija galvenais iemesls Beverīnas nodedzināšanai 1216. g.

Arī šis pretarguments faktiski izslēdz Beverīnas lokalizēšanu Vaidavas pilskalnā.

7. Arī Ē. Mugurēvičs norāda, ka Vaidavas pilskalna uzbūve nav raksturīga latgaļu pilskalniem, bet gan krustnešu viduslaiku nocietinājumiem. Protams šis pretarguments neizslēdz kāda izņēmuma pastāvēšanu, tomēr kopumā tas ir vērā ņemams.

8. Tāda centra, kā Beverīna, tuvumā noteikti vajadzētu būt 13. gs. latgaļu kapulaukam. Mugurēvičs uzskata, ka Vaidavas pilskalnā tuvumā tāda nav, savukārt P. Stepiņš to lokalizē pie Rubenes baznīcas.[153]¹⁵³

Šajā vietā arheoloģiskie izrakumi nav veikti, taču diezgan droši var uzskatīt, ka šeit pastāvējusi arī 13. gs. kristīgo kapsēta, kas bija raksturīgi senāko baznīcu tuvumā. Tātad šo pretargumentu nevar uzskatīt par būtisku.

9. A. Lucāns kā pretargumentu šī hipotēzei min ceļu situāciju 18. gs. kartogrāfijas materiālā. Arī šo pretargumentu nevar novērtēt kā nozīmīgu, jo:

α) ceļu situācija piecu gs. laikā varēja vairāk vai mazāk mainīties;

β) Mellina atlantā tomēr var saziņēt ceļu, kas savienoja Gaujas labā krasta ceļu ar attālāko Straupes–Rubenes–Valmieras virziena ceļu. Šis ceļš gan neatrodas precīzi pie Briežezera, tomēr tā tuvumā.

Kopumā var secināt, ka lielākā daļa pretargumentu ir pamatoti un grūti apstrīdami. Vislielākās pretrunas Beverīnas saistīšanai ar Vaidavas pilskalnu rada šī pilskalna atrašanās citā novadā un šī novada robežšķirtne – Gauja. Šīs nostādnes ir balstāmas IH. Galvenokārt balstoties uz šo apstākli, kā arī uz pārējiem vērā ņemamiem pretargumentiem var izdarīt secinājumus, ka Vaidavas pilskalnā (kā patreiz vienīgajā Beverīnas pilsvietas pretendētā Gaujas labajā krastā) Beverīnu lokalizēt praktiski nevar. Katrā ziņā, lai Vaidavas hipotēze būtu atbalstāma ir jāveic divi svarīgi pētījumi:

1. Apjomīgi izrakumi Vaidavas pilskalnā, kuru gaitā tiktu precizēta pilskalna hronoloģija;

2. Plašs pētījums par novadu veidošanās vēsturi Latvijas (un kaimiņu valstu teritorijās) teritorijā aizvēstures beigu posmā, to sākotnējo sociāli politisko stāvokli un attiecībām ar kaimiņu novadiem.

Visticamāk, ka Vaidavas pilskalns ir saistāms ar IH minēto Metimnes pili[154]¹⁵⁴, taču arī šī jautājuma noskaidrošanai būtu nepieciešami plašāki pētījumi.

Pekas kalns

Šīs hipotēzes visaktīvākie aizstāvji ir bijuši V. D. Balodis un viņa dēls Fr. Balodis. Kā galvenos argumentus šīs versijas pamatošanai izmantošu Fr. Baloža izvirzītos.

1. Beverīna meklējama tuvu Imerai, tātad arī Gaujas tuvumā.[155]¹⁵⁵

¹⁵² Indriķa hronika. – R., 1993.-187.lpp.

¹⁵³ Stepiņš P. Atbilde Ēvaldam Mugurēvičam. // LVIŽ, 1994, Nr.1. – 145.lpp.

¹⁵⁴ Indriķa hronika. – R., 1993. – 185.lpp.

¹⁵⁵ Balodis F. Ne Tanīsa kalns, bet Pekas kalns! // IMM., - 1928. Nr.1. – 56.lpp.

2. Pekas kalna izrakumu laikā konstatēts, ka tā apbūve ir nodegusi.[156]¹⁵⁶
3. Pekas kalns kā pilskalns pēc 13. gs. pirmās puses perioda vairs nav bijis izmantots.[157]¹⁵⁷
4. Pekas kalns uzskatāms par samērā spēcīgu un katrā ziņā ne par mazu nocietinājumu.[158]¹⁵⁸
5. Pekas kalns atradies vairāku svarīgu ceļu tuvumā.[159]¹⁵⁹
6. Netālu no pilskalna atradušās Bebru mājas.[160]¹⁶⁰
7. Pekas kalns neatrodas tālu no Cēsīm un no tā līdz Sakalai karaspēks varētu iet pusotras diennakts.[161]¹⁶¹
8. Pekas kalns saglabā tā vecākā – Paika vārdu.[162]¹⁶²
9. Gribētu pievienot vienu argumentu no savas puses, kuru F. Balodis nav uzsvēris, bet kurš, pēc manām domām, ir visai nozīmīgs: – Pekas kalns ir viens no retajiem pilskalniem, kurš atradies Trikātas novadā.[163]¹⁶³

Argumentu analīze

1. Beverīnas pilsvieta diezgan noteikti ir saistāma ar Imeras novada tuvumu. Daļēji šis aspekts jau tika aplūkots pie Vaidavas hipotēzes argumentu apskata. Beverīnā bieži uzturas priesteris Indriķis, arī Cēsu Bertolds. Tas liecina par Beverīnas tuvumu Imerai un Cēsīm. Beverīnas satuvināšanai ar Imeru F. Balodis izceļ IH tekstu ar igauņu – letu dialogu Beverīnas aplenkuma laikā. – “–Vai tad esat aizmirsuši savus (t.i. letus) pie Imeras nogalinātos, ka vēl nelūdzat mūs salīgt mieru? – Bet šie atbildēja. – Vai tad arī paši vairs neatceraties savus vecākos un neskaitāmos pie Turaidas nogalinātos...”[164]¹⁶⁴ Protams, šo tekstu var uztvert gan kā vispārinājumu, gan kā konkrētu faktu, ka beverīnieši ir piedalījušies Imeras un Turaidas kaujās.
Tomēr kopumā šo argumentu var vērtēt kā pamatotu (Indriķa un Bertolda uzturēšanās fakti) un loģisku.
2. F. Balodis pēc izrakumiem Pekas kalnā tajā izdala divas apbūves kārtas. Senāko viņš attiecina uz 12. gs. beigām – 13. gs. sākumu un tajā atklātās būvdetaļas ir ar ievērojamām deguma pazīmēm. Kā izsakās Balodis – Pekas kalna apbūve 13. gs. sākumā ir neapšaubāmi nodedzināta.[165]¹⁶⁵ Tātad, balstoties uz Baloža pētījumiem šo argumentu var uzskatīt par vērā ņemamu, jo tas apliecina 1216. g. notikumus, kad Beverīna tika nodedzināta.
3. Pēc izrakumu materiāliem pilskalna otrā apbūves kārtā, kas attiecināma uz 13. gs. beigām – 14. gs. vairs nav saistāma ar pilskalna kā senlatviešu nocietinājuma pastāvēšanu. To norāda apstākļi, ka viena no šīs kārtas ēkām atrasta pilskalna austrumu gala valnī un tās viens gals bija būvēts no laukakmeņiem, kas sastiprināti ar māla un kaļķa javu. Celtnē atrastie ķieģeļi bija identiski Valmieras baznīcas būvei (1283. g.).[166]¹⁶⁶ Arī šie fakti liecina par labu Beverīnas pastāvēšanai Pekas kalnā, jo pilskalns pēc 13. gs. sākuma ir zaudējis savas funkcijas. 13. gs. beigu – 14. gs. apbūvei vairs nav izteikta nocietinājuma rakstura.
4. Pekas kalna izmēri (augstums) nav no lielākajiem. Šajā sakarā F. Balodis norāda uz to, ka pilskalna vaļņi laika gaitā ir noarti. Pēc

¹⁵⁶ Turpat – 57.lpp.

¹⁵⁷ Turpat – 57.lpp.

¹⁵⁸ Turpat – 58.lpp.

¹⁵⁹ Turpat – 59.lpp.

¹⁶⁰ Turpat – 59.lpp.

¹⁶¹ Turpat

¹⁶² Brastiņš E. Pekas kalns vai Tanīsa kalns? // IMM., - 1928. Nr.1. – 52.lpp.

¹⁶³ Šterns I. Latvijas vēsture 1180 - 1290 Krustakari. – R., 2002. – Pielikumā karte “Senlatvija 13.gs. sākumā”.

¹⁶⁴ Indriķa hronika. – R., 1993.-161.lpp.

¹⁶⁵ Balodis F. Ne Tanīsa kalns, bet Pekas kalns! // IMM., - 1928. Nr.1. – 57.lpp.

¹⁶⁶ Turpat – 57.lpp.

- Baloža mērījumiem pilskalna augstums ir 7 – 11 metri, pēc Brastiņa 6 – 9 metri[167]¹⁶⁷, savukārt mūsdienās J.Urtāns fiksē 6 – 8 metrus lielu augstumu.[168]¹⁶⁸ Salīdzinot ar citiem Ziemeļvidzemes pilskalniem Pekas kalns ir uzlūkojams par viduvējas pakāpes nocietinājumu, taču nevar piekrist uzskatam, ka tas irniecīgs vai maznozīmīgs. Salīdzinoši Cimpēnu pilskalna nenoraktā daļa ir 6 – 7 metri augsta,[169]¹⁶⁹ Vaidavas pilskalna augstums austrumu pusē 3 – 4 metri, ziemeļu pusē 10 – 15 metri. [170]¹⁷⁰
5. Lai gan Pekas kalns (pēc kartogrāfijas materiāla) neatrodas nozīmīgu ceļu tiešā krustpunktā, tomēr vairāku senu ceļu tuvums pilskalna tuvākajā apkārtnē ir fiksējams (sk. karti). Arī šis arguments ir atbilstošs Beverīnas lokalizācijai Pekas kalnā un nevar uzskatīt, ka pilskalns atradies nomaļus no svarīgākajiem ceļiem. Šajā ziņā jāņem vērā arī Gaujas faktors, kā to norāda F. Balodis.
6. Bebru māju nozīme pilskalna identifikācijai ar Beverīnu ir vērtējama pretrunīgi. Bebru māju nosaukums parādās 1688. g. zviedru arklū revīzijas materiālos, taču agrākajās revīzijās tās nav fiksētas.[171]¹⁷¹ Šajā sakarā var izvirzīt jautājumu, cik visaptverošas bija iepriekšējās revīzijas. Tikpat labi varētu pieņemt, ka iepriekšējās revīzijās (īpaši tajās, kas notika kara apstākļos) apsekošanas darbi netika veikti tik pamatīgi un Bebru mājas netika vienkārši fiksētas. Tomēr kopumā šo argumentu nevar uzskatīt par pierādījumu Beverīnas pastāvēšanai Pekas kalnā. Vietvārdi un māju nosaukumi, kas saistīti ar bebru vārdu Latvijā nav mazums, tā kā arī šajā gadījumā tas nespēlā izšķirošo lomu.
7. Pekas kalna novietojums attiecībā pret Cēsīm un Sakalu, kā jau iepriekš minēju atbilst pēc IH izvirzītajām prasībām. Šis arguments ir piemērojams visiem, kā atbilstošiem, atlasītiem pilskalniem.
8. Arguments attiecībā uz Paika vārda sasaisti ar Pekas kalnu ir interesants, taču to viennozīmīgi nevar uzskatīt par pierādījumu Beverīnas lokalizācijai. Tikpat labi pilskalns šo vārdu varēja iegūt citos apstākļos. Tomēr šis arguments Pekas kalna hipotēzei liecina par labu. Arī Ē. Mugurēvičs Pekas kalna vārdu saista ar Beverīnas pilsnovada vecākā Paikes dzīvesvietu. [172]¹⁷² Šajā sakarā gan rodas jautājums – ja Paike (un Dote) bija Beverīnas vecākais, vai tādā gadījumā viņš nedzīvoja Beverīnas pils tuvumā vai pat tajā?
9. Vadoties pēc IH rodas priekšstats, ka Beverīnai būtu jāatrodas Trikātas novadā. – *Ugauņi ... pēkšņi iebruka ... Trikātas novadā ..., nodarīja letiem lielus zaudējumus un , aplenkusi Beverīnas pili, veselu dienu uzbruka letiem ...* – [173]¹⁷³
- Šī novada robežās var izdalīt tikai trīs pilskalnus – Pekas kalns, Trikātas pilskalns un Vijciema Celītkalns.[174]¹⁷⁴ Pēdējais atkrīt attālumu nesakritības dēļ, līdz ar to paliek tikai Trikāta vai Pekas kalns. No šīm abām vietām ticamāks liekas Pekas kalna variants. (Trikātas apskatu skatīt tālāk).

Kopumā Pekas kalna, kā Beverīnas pilsvietas hipotēzes argumenti ir samērā atbilstoši un tos analizējot nerodās īpašas pretrunas. Pekas kalna precīzas hronoloģijas noskaidrošanai

¹⁶⁷ Turpat – 58.lpp.

¹⁶⁸ Urtāns J. Ziemeļvidzemes pilskalni. – R., 1991. – 39.lpp.

¹⁶⁹ Turpat – 37.lpp.

¹⁷⁰ Turpat – 42.lpp.

¹⁷¹ Brastiņš E. Pekas kalns vai Tanīsa kalns? // IMM., - 1928. Nr.1. – 54.lpp.

¹⁷² Mugurēvičs Ē. Komentāri. // Indriķa hronika. – R., 1993. – 376.lpp.

¹⁷³ Indriķa hronika. – R., 1993. – 121.lpp.

¹⁷⁴ Šterns I. Latvijas vēsture 1180 - 1290 Krustakari. – R., 2002. – 207.lpp.

būtu nepieciešama mūsdienīga F. Baloža veikto pilskalna izrakumu materiālu (glabājas Maskavā Valsts vēstures muzejā^[175]¹⁷⁵) analīze un izpēte.

Galvenie pretargumenti Pekas kalna hipotēzei

1. Pekas kalns atrodas Gaujas krastā, taču IH nevienā Beverīnas aprakstā nav minēta Gauja. ^[176]¹⁷⁶
2. Pilskalns ir maza izmēra, tāpēc nav piemērots Beverīnas pilij. ^[177]¹⁷⁷
3. Pilskalns atrodas nomaļā vietā un neatrodas ceļu krustpunktā.
4. Pekas kalna tuvumā esošās Bebru mājas neparādas 1625. g. zviedru revīzijas grāmatā. ^[178]¹⁷⁸
5. Kalna tuvumā esošās Valmieriešu mājas norāda uz Pekas kalnu kā fogta Valdemāra dzīvesvietu. ^[179]¹⁷⁹
6. Pie Pekas kalna nav pierādījumu par senpilsētu, kas pienāktos Beverīnai kā Tālavas centram. ^[180]¹⁸⁰
7. Pekas kalns atrodas Gaujas kreisajā krastā. ^[181]¹⁸¹

Pretargumentu analīze

1. Šis ir viens no nopietnākajiem pretargumentiem. Kaut gan to never uzskatīt par nekļūdīgu. Var pieņemt par pilnīgi iespējamu, ka hronists Gaujas tuvumu neizcēla, jo tas viņam bija pašsaprotams un ja saistībā ar to nekādi aktuāli notikumi nerisinājās, tad saprotams, ka Indriķis varēja Gauju vienkārši nepieminēt. Kopumā hronikā nekur nav sniegti sīki apkārtnes apraksti, ja vien ar to nesaistās kādi būtiski notikumi.
2. Pilskalna lieluma jautājums jau tika aplūkots pie argumentu analīzes. Tomēr pilskalna izmērus nevar uzskatīt par izslēdzošo faktoru arī tā iemesla dēļ, ka pilskalns ir zaudējis savu vaļņu augstumu, zemes apstrādes procesā. Kopumā pilskalna augstums un nocietinājumu sistēma atbilst vidēji spēcīgam nocietinājumam. Par to, ka pilskalna nostiprināšanai ir pievērsta pastiprināta uzmanība liecina tas, ka pilskalna nocietinājumu nostiprināšanai izmantotas akmeņu konstrukcijas.^[182]¹⁸² Protams Pekas kalns nevar konkurēt ar tādiem pilskalniem, kā Tanīsa kalns un Cērtenes pilskalns, taču pie pietiekoša aizstāvju skaita un labas aizsardzības sistēmas izbūves tas savas funkcijas varēja pildīt itin labi. Kopumā arī šis pretarguments ir uzskatāms par būtisku, taču tas tiek balstīts pieņēmumā, ka Beverīna kā pilskalns bija īpaši spēcīgs (izteiksmīgs).
3. Pretargumentam par Pekas kalna atrašanos nomaļā vietā nevarētu piekrist. Būtībā ir ļoti grūti rekonstruēt ainu cik nomaļa ir bijusi Pekas kalna apkārtnē 13. gs. Par šīs apkārtnes apdzīvotību liecina kapulauks pie Beitu mājām, kā arī kapulauks ar krustakmeņiem pie Danielu mājām. Pēdējais gan 60–os gados norakts grantī.^[183]¹⁸³ Lai gan pilskalns neatrodas nozīmīgu ceļu mezglā, tomēr samērā nelielā attālumā no tā

¹⁷⁵ Urtāns J. Ziemeļvidzemes pilskalni. – R., 1991. – 40.lpp.

¹⁷⁶ Brastiņš E. Pekas kalns vai Tanīsa kalns? // IMM., - 1928. Nr.1. – 52.lpp.

¹⁷⁷ Mugurēvičs Ē. Komentāri. // Indriķa hronika. – R., 1993. – 376.lpp.

¹⁷⁸ Abuls P. Kur atradās Beverīna? // IMM, 1924. – Nr. 3. – 287.-288.lpp.

¹⁷⁹ Brastiņš E. Latvijas pilskalni. Vidzeme. – R., 1930. – 189.lpp.

¹⁸⁰ Švābe A. Tālava. // Sējējs. – 1936., Nr. 4. – 373.lpp.

¹⁸¹ Stepiņš P. Beverīna // Izglītība. – 1992., Nr.27.

¹⁸² Баллодь Ф. В. Отчетъ о командировке въ Прибалтийский край летомъ 1909 года. – Труды Московскаго предварительнаго комитета по устройству XV Археологическаго съезда. – М., 1911. – С. – 21.

¹⁸³ Urtāns J. Ziemeļvidzemes pilskalni. – R., 1991. – 41.lpp.

vairāki būtiski ceļi ir fiksējami. (Šajā sakarā skatīt pilskalna aprakstu un karti.) Šo pretargumentu nevar vērtēt kā nozīmīgu, jo diezin vai tā izstrādāšanai ir izmantots 17.–18. gs kartogrāfijas materiāls.

4. Jautājumu par Bebru māju nozīmi aplūkoju jau pie argumentu analīzes. Šajā sakarā gan ar to sistīto argumentu, gan pretargumentu neuzskatu par būtisku un noteicošu. Pat ja Bebru mājas būtu fiksētas 1625. g revīzijā, tas neizslēgtu iespēju, ka tās varētu būt uzceltas, piemēram, 15. gs. beigās.
5. Līdzīgi ir ar pretargumentu par Valmieriešu mājām. Nav precīzu ziņu cik šīs mājas ir senas un kā ieguvušas savu nosaukumu. Visticamāk to nosaukums radies jau pēc Valmieras pilsētas izveidošanās un, ātrākais, būtu attiecināms uz 15. gs. sākumu. Arī šis pretarguments vērojams kā nepārdomāts, bez izšķirošas nozīmes.
6. IH nav tiešas norādes, ka Beverīnas tuvumā būtu bijusi pilsēta, un ka Beverīna būtu pildījusi Tālavas centra funkcijas. Neapšaubāmi, Beverīna sevī ietver zināmas centra iezīmes, taču šajā sakarā drīzāk varētu runāt par Beverīnas pilsnovada, nevis visas Tālavas centru. Salīdzinoši lielākas visas Tālavas centra iezīmes ir saistāmas ar Trikātas vārdu (taču arī Trikātas kā Tālavas centra loma ir diskutējama). Tāpat diskutējams ir jautājums vai Tālavas zemēm (vai valstiskajam veidojumam) vispār bija kāds vienojošs centrs, jeb tā sastāvēja no vairākiem, pēc nozīmes līdzvērtīgiem, pilsnovadiem, kuri vairāk vai mazāk pakļāvās kāda pilsnovada vecākajam, jeb valdniekam. Līdz ar to šo pretargumentu var uzskatīt par tādu, kas radies analizējot “teiksmainās Beverīnas” tēlu. Šajā aspektā būtu nepieciešams analizēt vispār Tālavas zemju struktūru, funkcijas un iekārtu. Analizējot šo pretargumentu rodas priekšstats, ka tā nozīme nav noteicoša Pekas kalna hipotēzes apstrīdēšanai.
7. Kā zināms, P. Stepiņš uzskatīja, ka Beverīna ir saistāma tikai ar Gaujas labo krastu un līdz ar to visas Gaujas kreisā krasta hipotēzes automātiski noraidīja. Šis pretarguments nav uzskatāms par nopietnu, jo nav konkrētu pierādījumu, ka Beverīna būtu atradusies tikai Gaujas labajā vai kreisajā krastā. Tāpat šis pretarguments nav attiecināms tieši uz Pekas kalnu, bet gan uz jebkuru Gaujas kreisā krasta pilskalnu.

Kopumā no šiem pretargumentiem kā nopietnākie ir izdalāmi Gaujas tuvuma un pilskalna augstuma noraidījumi, taču tie nav uzskatāmi par tādiem, kas pārliecinoši noraidītu Pekas kalna hipotēzi. Pārējie pretargumenti tomēr neatsedz kaut cik nopietnas pretrunas Beverīnas lokalizēšanai Pekas kalnā.

Trikātas pilskalns

Lai gan šī pilskalna atrašanās vieta attāluma ziņā īsti neatbilst pēc IH izvirzītajām prasībām, tomēr šo hipotēzi aplūkošu sīkāk. Trikāta atrodas tikai kādus trīs kilometrus tālāk par aprēķināto maksimālo attālumu līdz Cēsīm, tāpat šī hipotēze ir viena no populārākām mūsdienās, to visaktīvāk pārstāv Ē. Mugurēvičs.

1. Gan Beverīna, gan Trikāta ir saistāmas ar Tālivalda vārdu.
2. Tālivalda dēli laupījumu no Igaunijas aizved uz Beverīnu, pēc gada igauņi to pieprasa no Tālivalža Trikātā.
3. Igauņiem nodarot postījumus Trikātā, taisni Beverīnas leti ir tie, kas žēlojas par notikušo.
4. Trikāta atrodas svarīgu ceļu mežglā.

5. Pilskalna tuvumā pie Ķikutiem atrodas latgaļu kapulauks, kā arī kulta vieta – Jēņu kalns. [184]¹⁸⁴

Argumentu analīze

1. Beverīnas un Trikātas vienlaicīga saistība ar Tālivaldi ir diezgan nosacīta. Šajā sakarā ir iespējams izdalīt vairākus hipotētiskus aspektus.

Tā pats Tālivaldis saistībā ar Beverīnas vārdu IH ir pieminēts tikai vienu reizi – 1208. g., kad hronikā tiek minēt Tālibalds no Beverīnas.[185]¹⁸⁵ Pie tam latīņu tekstā šis vārds tiek rakstīts – “Talibaldus”, [186]¹⁸⁶ visos pārējos gadījumos – “Thalibaldus”. Šī nianse varētu tikt uzskatīta par kļūdu, bet varbūt IH ir pieminētas divas personas ar līdzīgiem vārdiem? Nākamā reize pēc 1208. g., kad IH parādās Tālivalža vārds ir tikai 1211. g. rudens, tātad ir pagājuši trīs gadi un Tālivaldis no šī brīža tiek minēts saistībā tikai ar Trikātu (izņemot viņa dēlus).

Izsekojot notikumiem, kas risinājušies no 1208. g. (Tālivaldis vienīgo reizi pieminēts saistībā ar Beverīnu), līdz 1211. g. (Tālivaldis turpmāk ir saistāms tikai ar Trikātu), var secināt, ka šajā laika posmā risinājušies svarīgi notikumi Trikātā. Tā 1208. g. vēlā rudenī igauņi iebrūk Trikātā un sadedzina kādu letu vārdā Vardeks.[187]¹⁸⁷ Maz ticams, ka šo notikumu hronists būtu pieminējis, ja tas būtu saistīts ar vienkārša zemnieka (iedzīvotāja) nāvi. Visdrīzāk Vardeks bija ievērojama persona, kuru zināja arī Indriķis, pieļauju iespēju, ka viņš varēja būt pat Trikātas pilsnovada vecākais. Kā pierādījumu šī hipotēzei var minēt to, ka hronistam Indriķim gūstekņu sadedzināšana nebūt nebija jaunums, vai neparasta parādība, jo IH ir vairāki apraksti par gūstekņu sadedzināšanu un visi vārdā pieminētie upuri ir sabiedrībā ievērojami cilvēki – augšslānis. Ja tika sadedzināt vienkārši gūstekņi Indriķis viņu vārdus nepiemin. Kā piemēru var minēt igauņu sagūstīto letu sadedzināšanu pie Imeras 1210. g.[188]¹⁸⁸ Kopumā rodas priekšstats, ka Vardeks bija hronistam zināms Trikātas novada vecākais, vai viens no vecākajiem (labiešiem). Salīdzinot līdzīgs liktenis vēlāk piemeklē arī Tālivaldi, kā Beverīnas novada vecāko (vai valdnieku).

Lai gan hronikā netiek paskaidrots kādu stāvokli sabierībā ieņēma Vardeks, bet gan tikai pieminēts, ka viņš ir lets, tomēr līdzīgu piemēru, kur sabiedrības augšslāni pārstāvošas personas tiek vienkārši apzīmētas par letiem IH ir iespējams atrast. Tā Dote un Paike 1211. g. tiek minēti kā Beverīnas vecākie. [189]¹⁸⁹ Savukārt pieminot to bojāeju Igaunijā hronists raksta kā krituši divi *leti* – Dote un Paike.[190]¹⁹⁰

Lai gan ir ļoti grūti runāt par vadoņu (vecāko) varas teritoriju 13. gs. sākumā, [191]¹⁹¹ tomēr Trikātas, Beverīnas un Tālivalža sakarā varētu izvirzīt šadu IH balstītu hipotētisku notikumu rekonstrukciju:

Līdz 1208. g. vēlā rudenim Trikātas novada (kurā ietilpa vairāki pilsnovadi) vecākais bija Vardeks. Savukārt Tālivaldis kā pilsnovada vecākais pārvaldīja Beverīnu. Pēc Vardeka nāves kaut kādā ceļā (visticamāk militārās demokrātijas vai radniecības) viņa vietu ieņēma Tālivaldis – respektīvi kļuva par Trikātas novada un savā ziņā par visas

¹⁸⁴ Mugurēvičs Ē. Komentāri. // Indriķa hronika. – R., 1993. – 376.lpp.

¹⁸⁵ Indriķa hronika. – R., 1993. – 119.lpp.

¹⁸⁶ Turpat - 118.lpp.

¹⁸⁷ Turpat – 121.lpp.

¹⁸⁸ Turpat – 143.lpp.

¹⁸⁹ Indriķa hronika. – R., 1993. – 161.lpp.

¹⁹⁰ Turpat – 161.lpp.

¹⁹¹ Šnē A. Sabiedrība un vara: sociālās attiecības Austrumlatvijā aizvēstures beigās. – R., 2002. – 363.lpp.

Tālavas vecāko. Līdz ar to Tālivaldis IH no 1211. g. tiek saistīts tikai ar Trikātas un Tālavas vārdu.

Acīmredzot mantotas varas princips šajā periodā nebija noteicošs^[192]¹⁹² un par Beverīnas pilsnovada vecāko kļuva nevis kāds no Tālivalža dēliem, bet Dote un Paike.

Pēc 1211. g. Tālivalža vārds vienīgo reizi, pie tam netieši, saistāms ar Beverīnu, kad viņa dēli Igaunijā salaupīto mantu nogādā Beverīnā. Šajā sakarā tuvāk būtu jāpēta Tālivalža dēlu (īpaši Rameķa) stāvoklis sabiedrībā un to saistība ar tēvu.

Pēc Dotes un Paikes bojāejas Igaunijā varētu pieņemt, ka Beverīnas pilsnovads nonāk kāda Tālivalža dēla pārziņā, visticamāk – Rameķa. Rameķis no Tālivalža dēliem ir vispiemērotākā persona, kas varētu pretendēt uz zināmu vadoņa jeb valdnieka stāvokli sabiedrībā militārās demokrātijas ceļā. IH viņš no 1213. g. parādās kā aktīvs karagājienu organizētājs, piesardzīgs stratēģis un vēlāk arī politiķis. 1213. g. Rameķis seko lietuviešu sagūstītajam tēvam un brālim (Varibulam). Pēdējie abi tika sagūstīti Trikātā,^[193]¹⁹³ savukārt Rameķis tur acīmredzot šajā laikā neatradās. Visticamāk viņa atrašanās vieta bija Beverīna. Ar šo apstākli varētu izskaidrot kāpēc salaupīto Igaunijā Tālivalža dēli (nav zināms kuri) nogādāja Beverīnā nevis Trikātā. ^[194]¹⁹⁴ Iespējams, ka uz Igauniju devās divi Tālivalža dēli – Rameķis un Drivinalds, jo šāda kombinācija parādās dodoties atkārtotā karagājienā atriebojot tēva nāvi.^[195]¹⁹⁵ Varibuls, visticamāk, iet bojā vai paliek lietuviešu gūstā, jo viņa vārds hronikā vairs neparādās. Tātad, ja Rameķi saista ar Beverīnu, tad būtu loģiski, ka viņš savu laupījumu nogādā savā Beverīnā, nevis tēva pilī Trikātā, kurš karagājienā, visticamāk, nemaz nepiedalījās. Rameķa brālis (vai brāļi) savu laupījuma daļu atstāj Beverīnā, jo tā bija salīdzinoši spēcīgāka pils nekā varēja būt (ja vispār bija) Rameķa brālim (–iem). Tālivalža dēlu ekonomiskā neatkarība atklājā arī Tālivalža spīdzināšanas ainā, kad Tālivaldis atbild igauņiem – “kaut arī es jums parādītu visu savu un *savu dēlu naudu...*”^[196]¹⁹⁶ No šī teikuma redzams, ka Tālivalža dēlu nauda ir šķirams jēdziens no Tālivalža paša naudas.

Rameķa saistību ar Beverīnu var saskatīt arī 1214. un vēlāk, 1216. g. notikumos. Tā 1214. g. Rameķis un viņa brāļi dodas uz Turaidu pie Rocenburgas bīskapa, lai pārietu no krievu ticības uz latīņu un pakļautos bīskapa varai.^[197]¹⁹⁷ Šajā tekstā redzams, ka nozīmīgākā persona no Tālivalža dēliem ir Rameķis, jo viņš vienīgais minēts vārdā. Būtībā Rameķis jau 1214. g. sāk pārņemt Tālavas zemju centrālās personas lomu. Savukārt 1216. g., visticamāk iepriekš pieminēto notikumu iespaidā, krievi ievācot meslus Tālavā nodedzina vairākas letu pilis – uzsvērta Beverīnas nodedzināšana.^[198]¹⁹⁸ Līdzīgi kā 1214. g. notikumu aprakstā, kad pāriešana bīskapa pakļautībā tiek saistīta ar Rameķa vārdu un pārējie Tālivalža dēli tiek pieminēti it kā starp citu, tā arī šajā gadījumā pārējo Tālavas letu piļu (iespējams Rameķa brāļu) nodedzināšana hronikā nepelna īpašu ievērību, bet akcentēta tiek tieši Beverīnas nodedzināšana. Šādā situāciju kontekstā būtu loģiski Beverīnu saistīt ar Rameķi.

Kopumā kā redzams šo argumentu nevar vērtēt kā būtisku un pārdomātu, jo lai gan Tālivalža vārds ir saistāms gan ar Beverīnu, gan ar Trikātu, tomēr šī saistība nav vienlaicīga. Starp šo sasaisti ir trīs gadi, kuri varēja ienest visnegaidītākās pārmaiņas un pavērsienus.

¹⁹² Turpat – 362.lpp.

¹⁹³ Indriķa hronika. – R., 1993. – 183.lpp.

¹⁹⁴ Turpat - 191.lpp.

¹⁹⁵ Turpat – 199.lpp.

¹⁹⁶ Indriķa hronika. – R., 1993. – 199.lpp.

¹⁹⁷ Turpat – 187.lpp.

¹⁹⁸ Turpat – 217.lpp.

2. Arī šis arguments par to, ka igauņi it kā atprasa naudu Tālivaldim nesniedz problēmas atrisinājumu. Būtībā šis arguments balstās uz romantisku pieņēmumu un tajā atsedzas vairākas pretrunas:
  - ☞¹⁹⁹ Tālivalža dēli kara laupījumu iegūst Ridalas novadā,[199]¹⁹⁹savukārt Tālivaldim Trikātā naudu pieprasa nevis ridalieši, bet gan sakalieši un ugauņi.[200]²⁰⁰
  - ☞²⁰¹ Igauņi Tālivaldim nepieprasa vis atdot salaupīto naudu, bet prasa uzrādīt “*visu savu naudu*”. [201]²⁰¹
3. Arī šis arguments, tāpat kā iepriekšējie, ir visai neskaidrs un būtībā neko nepierādošs. Hronikā nekur nav teikts, ka Beverīnas leti sūdzētos par igauņu veiktajiem postījumiem saistībā tieši ar Trikātu. Turpretī ir saprotams, ka beverīnieši varēja būt neapmierināti ar igauņu iebrukumiem Trikātas novadā, jo visticamāk, ka pati Beverīna atradās tā robežās. Taču tas nebūt nenozīmē, ka Beverīna bija tā pati Trikāta.
4. Šis arguments ir viens no pamatotākiem, jo Trikāta senatnē ir atradusies vairāku nozīmīgu ceļu mezglā. (Skatīt karti pie Trikātas apraksta).
5. Pilskalna tuvumā esošās senvietas, nebūt nepierāda, ka šeit būtu bijusi Beverīna. Šāda rakstura senvietas ir atrodamas praktiski visu seno centru tuvumā.

Kopumā izvērtējot visus argumentus ir redzams, ka tie nesniedz pamatotus pierādījumus Beverīnas lokalizēšanai Trikātā. Tie galvenokārt balstīti uz romantiskiem pieņēmumiem.

Galvenie pretargumenti Trikātas hipotēzei

1. Trikātas tuvumā nav vietvārda, kas būtu saistāms ar Beverīnas vārdu.[202]²⁰²
2. Trikāta atrodas pārāk tālu no Cēsīm, un nav pierādījumu, ka zem tās mūra pils drupām būtu atradies latgaļu pilskalns.[203]²⁰³
3. Beverīna un Trikāta IH minētas kā divas atsevišķas vietas.
4. Trikātā nevar meklēt vispār kādu nopietnu 13. gs. sākuma nocietinājumu.[204]²⁰⁴
5. Igauņi uzbrūk Beverīnai tikai pēc Trikātas novada nopostīšanas.[205]²⁰⁵
6. Ē. Mugurēviča pieņēmums par Beverīnas ceļu ir diezgan nedrošs.[206]²⁰⁶

Pretargumentu analīze

1. Vietvārdi, kas saistīti ar bebra vārdu Latvijā ir diezgan izplatīti. P. Stepiņš ir devis vairāku šo vietvārdu uzskaitījumu.[207]²⁰⁷ Vietvārdu, kas būtu saistīts ar Beverīnas vārdu nevar uzskatīt par īstu pierādījumu Beverīnas lokalizēšanai vienā vai otrā vietā. Viens no iemesliem ir tas, ka nav nosakāms vietvārdu izcelšanās un

¹⁹⁹ Turpat – 191.lpp.

²⁰⁰ Turpat – 199.lpp

²⁰¹ Turpat – 199.lpp.

²⁰² Abuls P. Kur atradās Beverīna? // IMM, 1924. – Nr. 3. – 287.lpp.

²⁰³ Urtāns J. Ziemeļvidzemes pilskalni. – R., 1991. – 12.lpp.

²⁰⁴ Skutāns G. Ceļš uz Beverīnu? // Latvijas vēsture., 1992, Nr.4. – 65.lpp.

²⁰⁵ Stepiņš P. Atbilde Ēvaldam Mugurēvičam. // LVIŽ. – 1993. – Nr.3. – 143.lpp

²⁰⁶ Auns M. (Recenzija.) Indriķa hronika. No latīņu valodas tulkojis Ā.Feldhūns, Ē.Mugurēviča priekšvārds un komentāri. R., 1993. – LVIŽ – 1994. – Nr. 1. – 174.-175.lpp.

²⁰⁷ Stepiņš P. Beverīna. – Valm., 1993. – 25, 26.lpp.

pastāvēšanas laiks. Ātrākā šādu vietvārdu hronoloģijas precizēšana ir saistāma ar zviedru laika revīzijām. Taču par 12.–13. gs. šādu datu nav. Kā otru iemeslu var minēt bebru vārda samērā biežo izplatību. Līdz ar to šo pretargumentu nevar uzskatīt par būtisku. Tikpat labi Trikātas tuvumā varēja būt kāds ar Beverīnu saistīts vārds, tikai laika gaitā izzudis vai mainījies.

2. Attālums no Trikātas līdz Cēsīm ir 38 km, kas turp un atpakaļ sastāda 76 km. Vai šis attālums būtu veicams vienā naktī, pie tam veicot karaspēka mobilizāciju ir diskutējams jautājums. To varētu pārbaudīt veicot pietuvinātu tā laika situācijai praktisku eksperimentu. Arī, lai noteiktu vai zem Trikātas mūra pils ir atradies latgaļu pilskalns būtu nepieciešami vismaz pārbaudes izrakumi. Patreiz šos pretargumentus var vērtēt kā nepārbaudītus un teorētiskus. Pēc šo pretargumentu pārbaudes tie var spēlēt būtisku lomu Trikātas hipotēzes apstiprināšanai vai noraidīšanai.
3. Lasot IH patiešām rodas priekšstats, ka Beverīna un Trikāta ir divas dažādas vietas. Tā piemēram IH XV nodaļā ir rakstīts, ka igauņi, aplaupījuši Tālibaldu Trikātā, sapulcējās pie Beverīnas pils. [208]²⁰⁸ Šis piemērs diezgan pārliecinoši norāda, ka Trikāta un Beverīna nav viena un tā pati vieta. Līdz ar to šo pretargumentu var uzskatīt par pamatotu un būtisku.
4. Par nākamo pretargumentu nevar dot viennozīmīgu vērtējumu, jo šajā sakarā būtu nepieciešami arheoloģiskie izrakumi Trikātas pilskalnā. Katrā ziņā ir skaidrs, ka Tālivaldis 1215. g. igauņu sirojuma laikā ir patvēries nevis Trikātas pilī (kā pienāktos zemes vecākajam), bet gan meža slēptuvēs. [209]²⁰⁹ Šis fakts liek diezgan nopietni apšaubīt Trikātā daudz maz spēcīgas latgaļu pils esamību. Arī J. Urtāns, saistībā ar Trikātas pilskalnu, raksta, ka pagaidām ar konkrētiem materiāliem nav pierādāms, ka zem Trikātas mūra pils drupām būtu atradies latgaļu pilskalns. [210]²¹⁰
5. Šis pretarguments būtībā norāda to pašu, ka Beverīna un Trikāta nav viena un tā pati vieta. (šis aspekts apskatīts augstāk). Taču šajā sakarā nevar runāt par konkrētu virzienu kādā no Trikātas atradusies Beverīna.
6. Var piekrist arī M. Auna pretargumentam par Ē. Mugurēviča izvirzītā Beverīnas ceļa apšaubāmību. Šī ceļa identifikācija saistībā ar Beverīnu būtībā pamatojas tikai pieņēmumā, ka Beverīna atradusies Trikātā. Līdz ar to šo pretargumentu var uzskatīt par pamatotu.

Kopumā analizējot pretargumentus var secināt, ka galvenās pretrunas Trikātas – Beverīnas hipotēzei rada Trikātas un Beverīnas atsevišķais apraksts IH, kas diezgan pamatoti izslēdz šīs hipotēzes tālāku attīstību. Tāpat šaubas rada attālums no Cēsīm līdz Trikātai, kā arī latgaļu pilskalna esamība Trikātā. Taču šie pēdējie punkti laika gaitā būtu pārbaudāmi. Pēc pašreizējiem faktiem būtu pamats uzskatīt, ka Trikāta veidojusi vienu no Tālavas centriem, taču tā nav saistāma ar Beverīnas vārdu. Trikātā, visticamāk, atradies samērā vāji nocietināts pilskalns, kura funkcijas aprobežojās ar aizsardzību pret nelieliem, pēkšņiem sirojumiem. Lielu karapulku atvairīšanai šis pilskalns varēja būt nepiemērots. Trikātas centra iezīmes drīzāk varēja izpausties saistībā ar garīgo sfēru, jo tās apkārtnē ir konstatētas vairākas nozīmīgas svētvietas.

²⁰⁸ Indriķa hronika. – R., 1993. – 159.lpp.

²⁰⁹ Turpat – 199.lpp.

²¹⁰ Urtāns J. Ziemeļvidzemes pilskalni. – R., 1991. – 12.lpp.

Raunas Tanīsa kalns

Kā galvenos argumentus par labu Beverīnai Raunā galvenokārt izmantošu E. Brastiņa un G. Skutāna izvirzītos.

1. Beverīna atrodas dienvidos Trikātai.
2. Tanīsa kalns atrodas ievērojamu ceļu mezglā.[211]²¹¹
3. Tanīsa kalns ir grūti ieņemams nocietinājums, kādai būtu jābūt Beverīnai.
4. Pilskalna plakuma izmēri atbilst iespējamam Beverīnas aizstāvju skaitam.[212]²¹²
5. Tanīsa kalnā ir konstatējamās IH minētās divas uzejas.
6. Arheoloģiskajos izrakumos konstatēts, ka 13. gs. sākumā daļa pilskalna celtņu degušas.[213]²¹³
7. Beverīnas vārds ir saistāms ar Raunas vārda izcelsmi.[214]²¹⁴

Argumentu analīze

1. Beverīnas atrašanās virziens, attiecībā pret Trikātu, pēc IH nav konkrēti nosakāms. Brastiņa pieņēmums, ka igauņi izpotējuši Trikātu un pēc tam devušies tādā pašā virzienā (attiecībā pret Igauniju) tālāk, proti, uz dienvidiem ir uzskatāms tikai par vienu no varbūtībām. Līdz ar to šo argumentu nevar uzskatīt par pamatotu.
2. Vadoties pēc senākā mums pieejamā kartogrāfijas materiāla Rauna patiešām atradusies nozīmīgu ceļu krustpunktā. Par to liecina arī tas, ka šeit atradusies viena no nozīmīgākajām arhibīskapa pilīm Vidzemē. Kā nozīmīgākos Raunas apkārtnē iespējams konstatēt Raunas–Alūksnes; – Cēsu; – Piebalgas – Kokneses; – Trikātas virziena ceļus.[215]²¹⁵ Lai gan ceļu pastāvēšanas un rašanās laiku ir grūti noteikt, tomēr daļēji šo argumentu var uzskatīt par pamatotu.
3. Raunas Tanīsa kalns ir viens no ievērojamākiem pilskalniem Vidzemē. Kā tam līdzvērtīgus šajā reģionā var minēt Sāruma kalnu, Kvēpenes un Cērtenes pilskalnus. Šis arguments ir pamatots un liecina par labu Raunas hipotēzei.
4. Pēc manām domām Brastiņa aprēķini par iespējamo Beverīnas aizstāvju skaitu un tiem atbilstošo pilskalna plakumu ir diezgan hipotētiski un abstrakti. Pašlaik nav iespējams daudz maz precīzi rekonstruēt cilvēku skaitu, kas varēja atrasties pilī uzbrukuma gadījumā. Līdz ar to arī šo argumentu nevar uzskatīt par būtisku.
5. Par pilskalna divām uzejām nav iegūtas pārliecinošas liecības. Vadoties pēc arheoloģisko izrakumu materiāliem pilskalnam nav konstatēta ieeja no sāniem. [216]²¹⁶ Tāpat arī citiem pilskalniem varēja būt otra lielāka vai mazāka ieeja. Šo argumentu nevar vērtēt kā pamatotu.
6. Tanīsa kalnā tika konstatētas ēku degšanas pazīmes 13. gs., taču pils ēkas nav bijušas pilnībā nodedzinātas. F. Balodis šajā sakarā uzskatīja, ka Beverīnai vajadzēja būt pilnībā nodedzinātai, jo tā pēc 1216. gada vairs nav pastāvējusi. Savukārt Tanīsa kalnā konstatējamās tikai daļējas deguma pazīmes un līdz ar to tā 1216. gadā nav pilnībā nopostīta. Ja Tanīsa kalnā būtu atradusies Beverīna, tad nebūtu iemesla to neminēt tālākajos (pēc 1216. g.) IH aprakstos. [217]²¹⁷

²¹¹ Brastiņš E. Beverīnas pilsvieta. – R., 1992. – 29.lpp.

²¹² Turpat – 32.lpp.

²¹³ Skutāns G. Ceļš uz Beverīnu? // Latvijas vēsture., 1992, Nr.4. – 65.lpp.

²¹⁴ Turpat – 66.lpp.

²¹⁵ Pāvulāns V. Satiksmes ceļi Latvijā XIII-VII gs. – R., 1971. – 114.-129.lpp.

²¹⁶ Balodis F. Raunas Tanīsa kalns. – IMM, 1927, nr.10. – 270.lpp.

²¹⁷ Balodis F. Ne Tanīsa kalns, bet Pekas kalns! // IMM., - 1928. Nr.1. – 56.- 57.lpp.

Tāpat deguma pazīmes noteikti būtu konstatējamas arī daudzos citos kādreizējās Tālavas pilskalnos (piemēram, Pekas kalnā), jo 13. gs. šajās teritorijās ritēja samērā intensīva kara darbība. Tādējādi arguments nav uzskatāms par būtisku un pārliecinošu.

7. G. Skutāna skaidrojums par Raunas un Beverīnas vārdu saistību liekas interesants un varētu liecināt par labu Raunas hipotēzei. Tomēr šis arguments būtu jāizvērtē valodniekiem.

Kopumā izvērtējot argumentus var secināt, ka Raunas Tanīsa kalna stiprā puse pilskalna izmēri un tā nocietinājumu sistēma. Savukārt visi pārējie pamatotie argumenti būtībā būtu piemērojami jebkuram citam darbā aplūkotā reģiona pilskalam.

Raunas hipotēzes pretargumenti

1. Arheoloģiskajos izrakumos Tanīsa kalnam nav konstatēta ieeja no sāniem.[218]²¹⁸
2. Raunā satekošie ceļi lielākā daļa ir radušies vēlākā periodā.[219]²¹⁹
3. Beverīna atradusies no Cēsīm uz ziemeļiem, taču Rauna atrodas uz austrumiem.
4. Beverīnai būtu jāatrodas tikai ordeņa daļā, bet Rauna vienmēr atradusies bīskapa tiesā.[220]²²⁰
5. Raunas ģeogrāfiskais novietojums neatbilst karaspēka virzībai no Rīgas vai no Cēsīm uz Burtnieku ezeru, tādā gadījumā karaspēkam būtu jāmet vienu dienu ilgus līkumus.[221]²²¹
6. Rauna atrodas pārāk tālu no Imeras.[222]²²²
7. Tanīsa kalns apdzīvots nepārtraukti līdz 14. gs., bet Beverīna nopostīta 1216. g. [223]²²³
8. Tanīsa kalns atrodas ārpus Trikātas novada.[224]²²⁴

Pretargumentu analīze

1. Šis pretarguments būtībā ir apskatīts pie 6. argumenta analīzes. Šo pretargumentu var vērtēt kā pamatotu. Tomēr sakarā ar to, ka Tanīsa kalnā nav veikti pilna apjoma izrakumi nevar pilnībā noliegt, ka pilskalam varētu būt bijusi arī otra ieeja.
2. Ceļu tīkla noteikšana 12.–13.gs. ir visai problemātisks jautājums. Atsevišķus ceļus var identificēt pēc IH un Tālavas dalīšanas dokumenta, bet nav iespējams precīzi rekonstruēt to trases. Pirmie detalizētākie Latvijas teritoriju attēlojošie kartogrāfijas materiāli ir saistīti tikai ar zviedru kartogrāfu darbību 17. gs. Vadoties pēc šī materiāla var pieņemt, ka aptuveni šāds ceļa tīkls pastāvējis arī 12.–13.gs. Tomēr nav iespējams precīzi noteikt vai kāds konkrēts ceļš izveidojies 12. vai 14. gs. Līdz ar to kā arguments tā arī pretarguments par ceļu sistēmu Raunas apkārtnē nav droši pārbaudāmi un tie paliek tikai varbūtības līmenī.
3. Pēc IH nav iespējams noteikt kādā virzienā no Cēsīm atradusies Beverīna. Tas, ka igauņi virzoties no Cēsīm uz ziemeļiem atpūtās pie ezera, kas atradās pie Beverīnas ceļa vēl nenorāda, ka šis Beverīnas ceļš vedis virzienā uz ziemeļiem no Cēsīm. Tam varēja būt jebkurš cits virziens. Šo pretargumentu nevar uzskatīt par pamatotu.
4. Drošu avotu par to, ka Beverīna būtu atradusies tikai ordeņa daļā tomēr nav. Par to it kā liecina J. G. Arndta Livonijas hronikas vācu tulkojums, kura komentāros atrodams Livonijas nocietinājumu saraksts. Tajā saistībā ar Burtnieku pili minēts arī Beverīnas vārds un līdz ar to

²¹⁸ Balodis F. Raunas Tanīsa kalns. – IMM, 1927, nr.10. – 270.lpp.

²¹⁹ Balodis F. Ne Tanīsa kalns, bet Pekas kalns! // IMM., - 1928. Nr.1. – 55.lpp.

²²⁰ Juškevičs J. Rauna. // IMM., 1927., Nr.10. – 288.lpp.

²²¹ Lietgaliētis J. Kur atradās senie latviešu cietokšņi – pilsētas Autina, Beverīna, Sotekla, Satezele, Turaida, Mežotne, Sēlpils, Jersika u.c.//Latvijas Saule. 1928., Nr.65. – 721.lpp.

²²² Stepinš P. Beverīna // Izglītība. – 1992., Nr.27.

²²³ Mugurēvičs Ē. Komentāri. // Indriķa hronika. – R., 1993. – 376.lpp.

²²⁴ Mugurēvičs Ē. Latvijas vēsturiskās ģeogrāfijas jautājumi Ernesta Brastiņa darbos. Vai senās pils vārds ir uzminēts? // LVIŽ 1992. – Nr.20. – 22.lpp.

tas minēts ordeņa daļā.[225]²²⁵ Taču šajā sarakstā ir redzamas vairākas neprecizitātes un Beverīnas saistība ar Burtniekiem uzskatāma par kļūdu. Salīdzinoši tāpat ir ar Āraišu mūra pils dēvēšanu par Veccēsu (Alte Wenden) pili.[226]²²⁶ Pēc IH drīzāk varētu secināt, ka Beverīna atradusies bīskapa daļā, jo Tālivalža dēli (Rameķis un brāļi) “pakļāvās bīskapa varai, lai bīskaps viņus allaž, kā miera, tā kara laikā sargātu...”. [227]²²⁷

5. IH nekur nav minēts konkrēts karaspēka pārvietošanās maršruts virzienā Rīga (vai Cēsis) – Beverīna–Burtnieki. Šis pretargumenta, acīmredzot, balstās pieņēmumā, ka Beverīna bija tik nozīmīgs centrs, ka pārsvarā karaspēka virzīšanās notika caur to. Šo pretargumentu var vērtēt kā nepamatotu.
6. Vadoties pēc tā, ka Beverīnā diezgan bieži ir uzturējies priesteris Indriķis, kura dzīvesvieta atradās Imerā, visticamāk tagadējā Rubenē, ir jāsecina, ka Beverīna ir atradusies samērā tuvu Imerai. Šo pretargumentu var vērtēt kā būtisku, jo Rauna no Rubenes atrodas apmēram 30 km attālu. Grūti iedomāties, ka ienaidnieka uzbrukuma gadījumā priesteris dotos tik tālā ceļā, arī tādā gadījumā lai patvertos drošā pilī. Salīdzinoši daudz tuvāk Rubenei atrodas Cēsis vai Pekas kalns, kur varēja rast patvērumu kara gadījumā.
7. Šis pretargumenta balstās uz F. Baloža arheoloģisko izrakumu materiāla izvērtējumu. Šī jautājuma apskats jau ir dots pie 6. argumenta analīzes 38.–39.lpp. Kopumā šis pretargumenta ir uzskatāms par būtisku un pamatotu.
8. Lai gan mūsdienās ir grūti noteikt precīzas kādreizējo novadu robežas, tomēr to aprises ieskicēt ir iespējams. Novadu robežu noteikšanai par galveno izejas punktu tiek izmantoti novadu centri, senākais kartogrāfijas materiāls, muižu revīziju materiāli un 19.–20. gs. administratīvi teritoriālais iedalījums. Pamatojoties uz IH visticamāk liekas, ka Beverīna ir atradusies Trikātas novadā, jo Beverīnas pils aplenkums ir saistāms ar igauņu iebrukumu Trikātas novadā.[228]²²⁸ Trikātas novada robežas ziemeļu virzienā varētu saistīt ar Sedas upi, rietumos ar Gauju. Novada dienvidu robeža saistāma ar Soteklas un Autines pilsnovadiem, bet austrumos ar Cērtenes pilsnovadu.[229]²²⁹ Tādējādi Trikātas novadā var konstatēt trīs pilskalnus – Trikātas pilskalnu, Vijciema Celītkalnu un Pekas kalnu. Raunas atrašanās Trikātas novadā ir stipri apšaubāma, jo Rauna pati sevī ietver spēcīga zemes centra iezīmes un par to neliecina senākie viduslaiku pilsnovadu un draudžu teritoriju materiāli (sk. 210. ats.). Tādējādi šo pretargumentu var uzskatīt par samērā būtisku.

Kopumā analizējot pretargumentus var secināt, ka Raunas hipotēzes vājākie punkti ir tās atrašanās ārpus Trikātas novada un Tanīsa kalna nepārtraukta apdzīvotība līdz 14. gs., kā arī lielais attālums līdz Imerai. Pārējie pretargumentu ir vērtējami kā nepamatoti vai apstrīdami.

Kopsavilkums

Līdz ar to visu būtiskāko Beverīnas hipotēžu apskats ir noslēgts. Šajā darbā nav aplūkotas atsevišķas hipotēzes, kuras pastāv tikai runu līmenī un balstītas vienīgi uz vietējā lokālpatriotisma. Būtībā šādas hipotēzes, neiedziļinoties lietas būtībā, ir iespējams izvirzīt lielākai daļai Ziemeļvidzemes pilskalnu, taču tās diezgan vai ir vērts uzskatīt par vērā ņemamām. Populārākās šādas “vietējo patriotu” hipotēzes ir par Beverīnu Drusku pilskalnā (šī hipotēze sakarā ar publikāciju aplūkota darbā), Dzērbenes Augstajā kalnā un Zosēnu Vieķu pilskalnā.

²²⁵ Arndt J.G. Der Liefländischen Chronik Andrer Theil von Liefland unter seinen Heren Meistern von J.G.Arndt. – Magdeburg, 1753. – 339.s.

²²⁶ Mugurēvičs Ē. Komentāri. // Indriķa hronika. – R., 1993. – 378.lpp.

²²⁷ Indriķa hronika. – R., 1993. – 187.lpp.

²²⁸ Turpat – 121.lpp.

²²⁹ Mugurēvičs Ē. Komentāri. // Indriķa hronika. – R., 1993. – 379.lpp.

Lai gūtu kopēju pārskatu par visām aplūkotajām hipotēzēm un iespējami precīzāk noteiktu Beverīnai pilij vispiemērotāko variantu, uzskatu par vajadzīgu izveidot Beverīnas hipotēžu pārskata jeb verifikācijas tabulu (skatīt pielikumā 1. tabulu) Tabula balstīta uz J. Urtāna izstrādātajiem Latvijas pilskalnu verifikācijas kritērijiem,[230]²³⁰ jo Beverīnas meklējumi ir cieši saistīti ar atbilstoša pilskana noteikšanu. Mazākā mērā izmantota A. Stubava veiktā Latvijas pilskalnu tipoloģija un klasifikācija.[231]²³¹ Gala rezultātā tiks sasummēti iegūtie punkti un tādējādi atrasta vispiemērotākā hipotēze. Pilskalnu verifikācijas punktu skaits dots analogs J. Urtāna izstrādātajam:

I. 3 punkti, ja vietai ir neapšaubāmi mākslīgi veidots valnis, grāvis, nogāžu terasējums vai stāvinājums un izlīdzināts plakums.

2 punkti, ja vietai ir vai nu mākslīgi veidots valnis, vai grāvis, vai nogāžu terasējums.

1 punkts, ja vietai, iespējams, ir mākslīga pārveidojuma pazīmes vai nu, grāvja vai nogāžu stāvinājuma vaidā.

0 punkti, ja vietai nav mākslīgi veidota vaļņa, grāvja, nogāžu terasējuma vai izlīdzināta plakuma.

II. 2 punkti, ja vietai ir neapšaubāms pilskalnu laikmeta kultūrslānis. *Šajā gadījumā šādu punktu skaitu došu, ja pilskalnam ir Beverīnas pils pastāvēšanas laikam atbilstošs kultūrslānis (~13. gs. pirmais ceturksnis).*

1 punkts, ja atbilstošā perioda kultūrslāņa pastāvēšana nav droši konstatējama, bet ir šī perioda atsevišķu senlietu atradumi vai ziņas par tiem.

0 punkti, ja vietai nav atbilstošā perioda kultūrslāņa, ne atsevišķu šī perioda atradumu.

III. 1 punkts, ja vieta ir izdevīga pilskalna novietnei.

0 punkti, ja vieta nav izdevīga pilskalna novietnei.

IV. 1 punkts, ja vietai ir raksturīgas pilskalna teikas un nosaukums.

0 punkti, ja vietai nav raksturīgas pilskalna teikas un nosaukums.

Pilskalnu verifikācijas punktu skaits tabulā tiks dots jau sasummētā variantā, tas ir katrai pilsvietai ir paredzēta tikai viena aile, kurā atspoguļosies tās atbilstība pilskalna prasībām.

Bez tam tabulas izveidē vēl ir iekļautas svarīgākās prasības Beverīnas lokalizēšanai. Atbilstību šīm prasībām novērtēšu trīs punktu sistēmā (0-2).

I. Attālums starp Beverīnu un Cēsīm:

2 punkti, ja attālums ir mazāks par 30 kilometriem;

1 punkts, ja attālums ir no 30 līdz 40 kilometriem;

0 punkti, ja attālums ir virs 40 kilometriem.

II. Attālums no Beverīnas līdz Igaunijai (Sakalai):

2 punkti, ja attālums ir 75 – 95 kilometrus liels;

1 punkts, ja attālums ir 60 – 75 kilometrus liels;

0 punkti, ja attālums ir mazāks par 60 kilometriem.

III. Attālums starp Beverīnu un Imeru (konkrētāk Rubeni):

2 punkti, ja attālums ir līdz 12 kilometriem;

1 punkts, ja attālums ir no 12 – 17 kilometriem;

0 punkti, ja attālums ir virs 17 kilometriem.

IV. Lai gan ir diskutējams, cik nozīmīgi ir ar bebru saistīta vietvārda fiksēšana potenciālās pilsvietas tuvumā, tomēr arī šis faktors tiks iekļauts vērtēšanas tabulā. Šajā gadījumā vērtēts tiks divu punktu amplitūdā (0–1).

1 punkts, ja pilsvietas tuvumā ir fiksēts ar 17.–18. gs. datējams “bebru” izcelsmes vietvārds.

0 punkti, ja attiecīgs vietvārds tuvumā nav fiksēts.

²³⁰ Urtāns J. Latvijas pilskalnu verifikācija. // LVIŽ 1996., Nr. 1. – 115.-127.lpp.

²³¹ Stubavs A. Par Latvijas pilskalnu tipoloģiju un klasifikāciju. // Arheoloģija un Etnogrāfija XI – R., 1974. – 74.-85.lpp.

V. Tāds pat vērtējums tiks dots atbildot uz jautājumu, vai konkrētās pilsvietas tuvumā ir fiksēts 12.–13. gs latgaļu kapulauks.

1 punkts, ja tuvumā ir zināms attiecīgā perioda kapulauks.

0 punkti, ja šāda kapulauka nav.

Lai veiktu attālumu mērījumus starp objektiem visā darbā un arī šajā gadījumā pamatā tika izmantotas 1988. gadā izdotās PSRS Ģenerālštāba topogrāfiskās kartes.

Kopumā izvērtējot visus iegūtos rezultātus – gan analizējot argumentus un pretargumentus, gan veidojot Beverīnas pilsvietas verifikācijas tabulu ir redzams, ka vispiemērotākā no visām hipotēzēm ir Baložu izvirzītā – **Pekas kalns**. Strādājot pie šī darba, radās neizpratne attiecībā uz Pekas kalna hipotēzi – kāpēc vēsturnieki to ir it kā piemirsuši un noraidījuši? Vienīgais daudz maz nopietnais pretarguments šai hipotēzei ir tiešais Gaujas tuvums, kas nav minēts IH. Taču kā jau minēju pie pretargumentu analīzes tas nav neapstrīdams pierādījums, bet gan tikai pieņēmums, ka hronistam būtu jāpiemin Gauja saistībā ar Beverīnas notikumiem.

Lai precizētu Pekas kalna hipotēzes pamatotību, būtu nepieciešami jauni, mūsdienīgi pētījumi pilskalnā un F. Baloža iegūtā arheoloģiskā materiāla (atrodas Maskavā) izpēte un analīze.

Kā nākamās piemērotākos variantus Beverīnas lokalizēšanai var uzskatīt Raunas Tanīsa kalnu un Vaidavas pilskalnu. Taču šo hipotēžu ticamība šķiet ne tik pārlicinoša kā Pekas kalnam.

5. Nobeigums

Beverīnas atrašanās vietas problēma tiek risināta jau apmēram 200 gadus. To ir centušies atrast gan profesionāli vēsturnieki, gan vienkārši Latvijas aizvēstures interesenti. Līdz ar to Beverīnas hipotēžu vidū ir sastopami vairāki līmeņi:

- Beverīnas identificēšana ar kādu pilskalnu bez jebkāda pamatojuma;
- atbalsts kādai jau esošai hipotēzei;
- Beverīnas problemātikas dziļāka izpēte un jaunu hipotēžu izvirzīšana.

Protams, pēdējās hipotēzes ir salīdzinoši pamatotākas un sniedz galvenos pieturas punktus Beverīnas problēmas atrisināšanā.

- Pie hipotēzēm, kuras nav īpaši pamatotas, var iedalīt tādas, kā Rugāju pilskalniņa, Burtnieku mūra pils, Drusku pilskalna, Cērtenes pilskalna un Zilā kalna hipotēzes. Kā redzams 1. tabulā, tad arī šīm hipotētiskajām pilsvietām nav pārāk liels punktu skaits. Lielāks punktu skaits ir Drusku un Cērtenes pilskalniem, kā arī Zilajam kalnam, bet šo punktu summu abu pilskalnu gadījumā veido atbilstība pilskalna kā tāda prasībām, bet Zilā kalna gadījumā atbilstība izvirzītajām attālumu prasībām.
- Kā nākamo grupu var izdalīt tādas hipotētiskās pilsvietas, kuras ir mēģināts samērā nopietni aizstāvēt, bet kas tomēr pārliecinoši nespēj atbildēt uz galvenajiem Beverīnas problēmas jautājumiem. Šīm hipotēzēm punktu skaits (1. tab.) ir svārstīgs, bet tomēr pārsvarā to var vērtēt kā vidēju. Būtībā šo grupu varētu sadalīt vēl sīkāk, tas ir, divās daļās. Pirmajā daļā būtu iedalāmas hipotētiskās pilsvietas, kuras ir mēģināts nopietni pamatot, taču šo versiju pamatotājiem (pamatā neprofesionāļiem) ir trūcis dziļāku zināšanu par Latvijas aizvēsturi, vai arī hipotētisko pilsvietu līdz mūsdienām nav izdevies pierādīt kā 13. gs. nocietinājumu. Šajā daļā būtu iedalāmas Strenču krāču, Vaidavas "Oģēnu" un Viļumu pilskalna hipotēzes. Otrajā daļā var iegrupēt hipotēzes, kas būtu samārā atbalstāmas, bet kuru pilnīgai pieņemšanai trūkst kāds svarīgs (-i) apstākļi. Tā šeit varētu nosaukt Valmieras hipotēzi, kurai pietrūkst atbilstoša arheoloģiskā materiāla, Cimpēnu hipotēzi – tāpat trūkst atbalsta arheoloģiskajā materiālā, Vijciema hipotēzi – attālumu nepiemērotība, un Trikātas pilskalna, kurš atrodas uz robežas attālumu nesaderības ziņā un kuram trūkst arī arheoloģisko liecību.
- Nākamajā grupā iedalāmas hipotēzes, kuras ir vispārliecinošāk pamatotas un arī atbilstošas attāluma prasībām. Šīm hipotētiskajām Beverīnas pilsvietām arī ir visaugstākais punktu skaits. Pēc 1. tabulas tādas var izdalīt trīs – Vaidavas pilskalna, Tanīsa un Pekas kalnus.

Sākot rakstīt šo darbu, kā vispieņemamākās šķita Tanīsa kalna, Pekas kalna un Trikātas hipotēzes, taču darba gaitā, analizējot visas hipotēzes, kā pārliecinošākā izkristalizējās Pekas kalna hipotēze. Šai hipotēzei ir vairāki atbilstoši aspekti:

- Pekas kalns atrodas ļoti piemērotā vēsturiski – ģeogrāfiskā rajonā. Tas veido kompaktu un sasaistošu teritoriju attiecībā pret Imeras un Trikātas novadiem, kā arī ar Cēsīm. Tāpat Pekas kalna tuvumā būtu identificējami vairāki svarīgi ceļi, tajā skaitā Gaujas ūdens ceļš. Interesanta sakritība ir šī kalna saistība vismaz divos ar Beverīnu saistāmos vietvārdos – Bebru mājām un Paikes vārda skanējumu pašā Pekas kalna nosaukumā.
- Pekas kalna arheoloģiskās liecības (vismaz pēc F. Baloža) sniedz atbilstošu materiālu Beverīnas pilsvietas situācijai;
- Pekas kalnam ir vislielākā punktu summa verificācijas tabulā.

Analizējot Beverīnas hipotēzes, daļa problēmu tiktu atrisinātas, ja visās hipotētiskajās Beverīnas vietās būtu veikti mūsdienīgi arheoloģiskie izrakumi. Tādējādi būtu iespējams noteikt

hipotētiskās pilsvietas hronoloģiju un atbildēt uz jautājumu – vai vispār šajā vietā ir pastāvējusi senlatviešu pils. Tāpat svarīgs jautājums, kas būtu risināms, ir Tālavas zemju robežu noteikšana. Šajā sakarā nozīmīga būtu atbilde uz jautājumu – vai Imera bija patstāvīgs novads vai arī ietilpa Tālavas valstiskajā veidojumā? Kā vēl viens solis Beverīnas pilsvietas drošai lokalizēšanai būtu minams eksperiments – varētu tikt veikti pārgājieni (gan ar kājām, gan jāšus uz zirga) ar laika kontroli maršutos, kas aprakstīti IH (Beverīna–Cēsis; Beverīna–Igaunija). Veicot šādus eksperimentus varētu praktiski pārbaudīt, cik reāli ir pārvarēt noteiktā laikā vienu vai otru attālumu.

Darba gaitā tika dots plašs Beverīnas hipotēžu izklāsts, kas neaprobežojās tikai ar atsevišķu hipotēžu uzskaitīšanu un to noraidīšanu vai apstiprināšanu. Tika pēc iespējas plašāk aplūkoti argumenti, uz kuriem balstās pārliecinošākās hipotēzes, kā arī to pretargumenti. Darba beigās izveidotā hipotētisko Beverīnas pilsvietu verificācijas tabula sniedz pārskatu par visu hipotēžu atbilstību Beverīnai izvirzītām prasībām – samērā spēcīgs nocietinājums, attālums līdz Cēsīm, Igaunijai un Imerai, kā arī iekļaušanos apkārtējo senvietu kontekstā. Tomēr jāpiezīmē, ka šīs tabulas trūkums ir salīdzinoši lielais punktu skaits, kas tiek dots izteiktam pilskalnam (pēc J. Urtāna). Tādējādi vairāki pilskalni, kas sava novietojuma ziņā galīgi neatbilst Beverīnas prasībām tomēr iegūst vairāk punktu nekā attēluma ziņā iederīgāka pilsvieta, tikai ar mazāk izteiktām pilskalna pazīmēm. Kopumā verificācijas tabula, tomēr izkristalizē vismaz trīs pārliecinošākos variantus.

Izmantojot šādu tabulu, kā arī apvienojot to ar argumentu un pretargumentu analīzi, ir iespējams iegūt optimālāko Beverīnas hipotēžu variantu – Pekas kalnu, kura nozīme un loma šķiet ir nepelnīti aizmirsta.

Manuprāt, svarīgākie faktori, kas apskatīti darbā ir:

- vienkopus dots visu rakstiskā veidā pārstāvēto Beverīnas hipotēžu apskats;
- ticamākajām hipotēzēm dots visu svarīgāko argumentu un pretargumentu apskats, kā arī to novērtējums;
- izveidota Beverīnas hipotēžu verificācijas tabula;
- dots pārskats par iespējamo ceļu situāciju 13. gs. katras konkrētās hipotētiskās pilsvietas apkārtnē.

Rezultātā ir iegūts samērā izvērsts pārskats par Beverīnas pilsvietas problēmu, kā arī iegūts atbilstošāko hipotēžu vērtējums. Kā visticamākā tika izvirzīta Pekas kalna hipotēze, kuras apstiprināšana vai noraidīšana, cerams, nākotnē tiks izvērtēta arheoloģisko procesu rezultātā.

6. Izmantotā literatūra un avoti

I Avoti

1. Apala Z., Apals J. Izrakumi Vaidavas pilskalnā un Raunas pilsdrupās. // Mat. R., - 1988. - 16.-19.lpp.
- VI. Arndt J.G. Der Liefländischen Chronik Andrer Theil von Liefland unter seinen Heren Meistern von J.G.Arndt. – Magdeburg, 1753.
- VII. Баллодь Ф. В. Отчеть о командировке въ Прибалтийский край летомъ 1909 года. – Труды Московского предварительного комитета по устройству XV Археологического съезда. – М., 1911.
4. Berga T. Izrakumi Valmieras Lucas kalnā. – Mat. R.,1980. - 28.-29.lpp.
5. Berga T. Izrakumi Valmieras mūra pilī. – Mat. R.,1990. - 56.-61.lpp.
6. Dunsdorfs E. Lielvidzemes kartes. – Melburna, 1986.
7. Indriķa hronika. – R., 1993.
8. Kruse F. Necrolivonica oder Alterhümer Liv-,Est- und Curlands. - Dorpat, 1842.
9. Latviešu tautas teikas. – R., 1989.

10. Māgiste J. Henriku Liivima kroonika. Ladina keelest tōlkinud Julius Māgiste. – Stockholm, 1962.
11. Mellin L.A. Der Alas von Lievland und Estland, gezeichnet von L.A.Mellin. R., Berlin, – 1798.

II Literatūra

1. Abuls P. Kur atradās Beverīna? // IMM, 1924. – Nr. 2. (160.-175.lpp.), Nr.3. (286.- 294.lpp.), Nr.4. (424.-434.lpp.), Nr.5. (544.-566.lpp.), Nr.6. (639.-659.lpp.).
2. Auns M. (Recenzija.) Indriķa hronika. No latīņu valodas tulkojis Ā.Feldhūns, Ē.Mugurēviča priekšvārds un komentāri. R., 1993. – LVIŽ – 1994. – Nr. 1. – 174.-175.lpp.
3. Auns M. Jauna versija par Beverīnu. // LVIŽ. – 1996. – Nr.3. – 110.-121.lpp.
4. Balodis Fr. Latviešu starptautiskie sakari ap 1000. gadu pēc Kristus. //Vēstures Institūta žurnāls. – 1939. – Nr.1. – 5.-20.lpp.
5. Balodis F. Ne Tanīsa kalns, bet Pekas kalns! // IMM., - 1928. Nr.1. – 55.-59.lpp.
6. Balodis F. Raunas Tanīsa kalns. – IMM,1927, nr.10. – 267.-284.lpp.
7. Balodis V.D. Antīne un Metimne. – R.,1895.
8. Balodis V.D. Jumeras leja un viņas ievērojamās vietas. – Valm., 1909.
9. Berga T. Numismātika par Latvijas senatni. – R.,1992.
10. Bilenstein A. Die Grenzen des lettischen Volksstammes und der lettischen Sprache in der Gegenwart und im 13. Jahrhundert. – Spb., 1892.
11. Bōrger J.L. Versuch ūber die Alterhūmer Lieflands und seiner Vōlker, besonders der Letten. – R.,1778.
12. Brastiņš E. Beverīnas pilsvieta. – R.,1992.
13. Brastiņš E. Latvijas pilskalni. Vidzeme. – R., 1930.
14. Brastiņš E. Pekas kalns vai Tanīsa kalns? // IMM., - 1928. Nr.1. – 48.-54.lpp.
15. Dōbner T. Die Lage der Burg Beverin. // Sb. R.,1912.
16. Eizenšmidts A. Vadonis pa Alūksni un apkārtni. – Izd. “Saistošie raksti”. (bez konkrēta gada).
17. Goba A. Ceļš uz Bitarīnu. – R., 1990.
18. Graudonis J. Priekšvārds E. Brastiņa simtgades izdevumam. // Brastiņš E. Beverīnas pilsvieta. – R., 1992. – 5.-16.lpp.
19. Graviņš K. Burtnieku pils un ezers. // Baltijas Vēstnesis. – 1871. – Nr.11. (84.- 85.lpp.), Nr.12. (91.-92.lpp.).
20. Grīnbergs A. Kur atrodas Beverīna? // Atmoda Atpūtai. – 1993. 15.septembris. – 24.-25.lpp.
21. Hupel A.W. Neue Nordische Miscellannen. – R.,1792.
22. Juškevičs J. Rauna. // IMM., 1927., Nr.10. – 285.-295.lpp.
23. Klešņiks V.E. Beverīna miglā. – R.,2002. Patreiz npublicēts referāts, kura kopija glabājas pie kursa darba autora.
24. Laakmann H. Die Ymera. – Sb.Esten., 1930.
25. Latvijas senākā vēsture. – R.,2001.
26. Lietgalietis J. Kur atradās senie latviešu cietokšņi – pilsētas Autina, Beverīna, Sotekla, Satezele,Turaida, Mežotne, Sēlpils, Jersika u.c.//Latvijas Saule. 1928., Nr.65. – 716.-721.lpp.
27. Lietgalietis J. Pa senatnes pēdām. // Rīgas avīze. 1910. Nr. 1, 13, 14, 20.
28. Lōwis of Menar C. Die Deutsch – Ordesburg Trikatēn in Livland. – R., 1890.
29. Lucāns A. Diletants meklē Beverīnu. // Liesma, 1996., Nr.22. – 4.lpp.
30. Mugurēvičs Ē. Komentāri. // Indriķa hronika. – R., 1993. – 333.-433.lpp.
31. Mugurēvičs Ē. Latvijas vēsturiskās ģeogrāfijas jautājumi Ernesta Brastiņa darbos. Vai senās pils vārds ir uzminēts? // LVIŽ 1992. – Nr.20. – 16.-28.lpp.
32. Mugurēvičs E. Novadu veidošanās un to robežas Latvijas teritorijā. // Latvijas zemju robežas 1000 gados. – R., 1999. – 54.-85.lpp.

33. Mugurēvičs Ē. Svarīgākie ceļi lībiešu un latgaļu teritorijās. //Arheoloģija un etnogrāfija III – R., 1961. – 61.-68.lpp.
34. Мугуревич Э. Восточная Латвия и соседние земли. Р., 1965.
35. Pāvilāns V. Satiksmes ceļi Latvijā XIII-VII gs. – R., 1971.
36. Purviņš K. // Liesma. – 1997. 5.febr.
37. Рыбаков Б. А. Геродотовая Скифия. – М., 1969.
38. Saliņš A. Smiltenes senatne. // Npublicēts referāts Smiltenes novada dienai, nolasīts 26.08.94. – Smiltene, 1994.
39. Sievers K.G. Beiträge zur Geographie Heinrichs v. Lettland. // Mag., Bd. XV, H. IV – Mitau, 1877.
40. Skutāns G. Ceļš uz Beverīnu? // Latvijas vēsture., 1992, Nr.4. – 61.-66.lpp.
41. Stepiņš P. Atbilde Ēvaldam Mugurēvičam. // LVIŽ. – 1993. – Nr.3. – 142.-145.lpp.
42. Stepiņš P. Beverīna // Izglītība. – 1992., Nr.27.
43. Stepiņš P. Beverīna. – Valm., 1993.
44. Stubavs A. Par Latvijas pilskalnu tipoloģiju un klasifikāciju. // Arheoloģija un Etnogrāfija XI – R., 1974. – 74.-89.lpp.
45. Šnē A. Sabiedrība un vara: sociālās attiecības Austrumlatvijā aizvēstures beigās. – R., 2002.
46. Šterns I. Latvijas vēsture 1180 - 1290 Krustakari. – R., 2002.
47. Šturms E. Die Lage von Gericke und einigen anderen frūgeschichtlichen Burgen Lettlands. // Contributions of Baltic University, Nr.48. – Pinneberg, 1947. – P.1-14.
48. Švābe A. Tālava. // Sējējs. – 1936., Nr. 4.
49. Švābe L. Imera.// Dzimtenes kalendārs 1985. gadam. – R.,1984.
50. Urtāns J. Latvijas pilskalnu verifikācija.//LVIŽ 1996., Nr. 1. – 115.-130.lpp.
51. Urtāns J. Latvijas senās svētnīcas. – R., 1993.
52. Urtāns J. Pēdakmeņi, robežakmeņi, muldakmeņi. – R.,1990.
53. Urtāns J. Viļumu pilskalns. // Zinātne un Tehnika. – 1988. – Nr.5. – 5.lpp.
54. Urtāns J. Ziemeļvidzemes pilskalni. – R., - 1991.

Saīsinājumi

AE – Arheoloģija un etnogrāfija.

IMM – Izglītības ministrijas mēnešraksts.

IH – Indriķa hronika.

LVIŽ – Latvijas vēstures institūta žurnāls.

Mat. – Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu gada pētījumu rezultātiem.

7. PIELIKUMS

Beverīnas hipotēžu verifikācijas tabula

Table 1

Nr.	Pilsvieta	Pilsvietas atbilstība pilskalna prasībām	„Bebra” vietvārda fiksēšana 17.-18.gs.	Atbilstoša kapulauka tuvums	1.p.pēc Beverīnai izvirzītām prasībām	2.p.pēc Beverīnai izvirzītām prasībām	3.p.pēc Beverīnai izvirzītām prasībām	Piezīmes	Kopā
1.	Rugāju pils- kalniņš	1	1 (ņemot vērā Arndta piezīmes)	0	0	0	0		2
2.	Burtnieku mūra pils- vieta	0	1 (ņemot vērā Arndta piezīmes)	0	0	0	0	Viduslaiku nocietinājums	1
3.	Strenču krāces	2	0	0	0	0	0	Iztrūkst speciālistu vērtējums	2
4.	Valmier- ra	4	0	0	2	0	1		7
5.	Cimpē- nu pils- kalns	4	0	1 pēc V.D. Baloža	2	1	2	Stipri postīts	10
6.	Zilais kalns	2	0	0	2	1	2	Nav raksturīgs pilskalnam	7
7.	Vījumu pils- kalns	4	0	0	2	2	2	Cietokšņa tipa nocietinājums	10
8.	Vaidav- vas pils- kalns	5	0	1	2	2	2	Cietokšņa tipa nocietinājums	12
9.	Vaidav- vas “Oģēni”	0	0	0	2	2	2		6
10.	Vijcie- ma Celīt- kalns	5	1	1	0	0	0		7
11.	Cērtē- nes pils- kalns	6	0	1	0	0	0	Cietokšņa tipa	7
12.	Drusku pils- kalns	7	0	1	0	0	0		8
13.	Trikātas pils- kalns	5	0	1	1	0	0		7
14.	Pekas kalns	7	1	1	2	1	2		14
15.	Tanīsa kalns	7	0	1	2	2	0		